

Články

STAVEBNÍ HISTORIE
PRAŽSKÝCH KINOSÁLŮ*Část III – od dvacátých do sklonku třicátých let*

Jiří Hilmera

Při sledování stavební historie pražských kin jsme se zatím od poloviny dvacátých let soustředili výlučně na nové kinosály v nejužším centru města, a nyní je třeba obrátit se na nově vzniklé biografy ve vnějších pražských obvodech. V prostorovém řešení kinosálů se přitom ustálilo několik základních schémat – a tak bude možná užitečné rozdělit jejich množství v jakémsi typologickém roztržení.

* * *

Po celé sledované údobí se ve značném počtu udržuje nejkonvenčnější, z překonané vývojové fáze divadelní architektury převzatý typ s dlouhými, zpravidla celé boční stěny pokrývajícími balkonovými rameny, na nichž bývají umístěny příčně orientované lóže; typ, jehož nevýhody jsou ještě více než v divadlech zjevné u kinosálů, s obrazem určeným k frontálnímu pozorování. Řada příkladů tohoto typu se objevuje v dodatečně k filmovému promítání adaptovaných víceúčelových sálech, kde zmíněná dispozice dobře vyhovovala jiným z požadovaných funkcí (třeba při plesech, kdy na bočních balkonových ramenech byla příhodná „nadhledová“ stanoviště pro sledování tance či jiného dění v parteru).

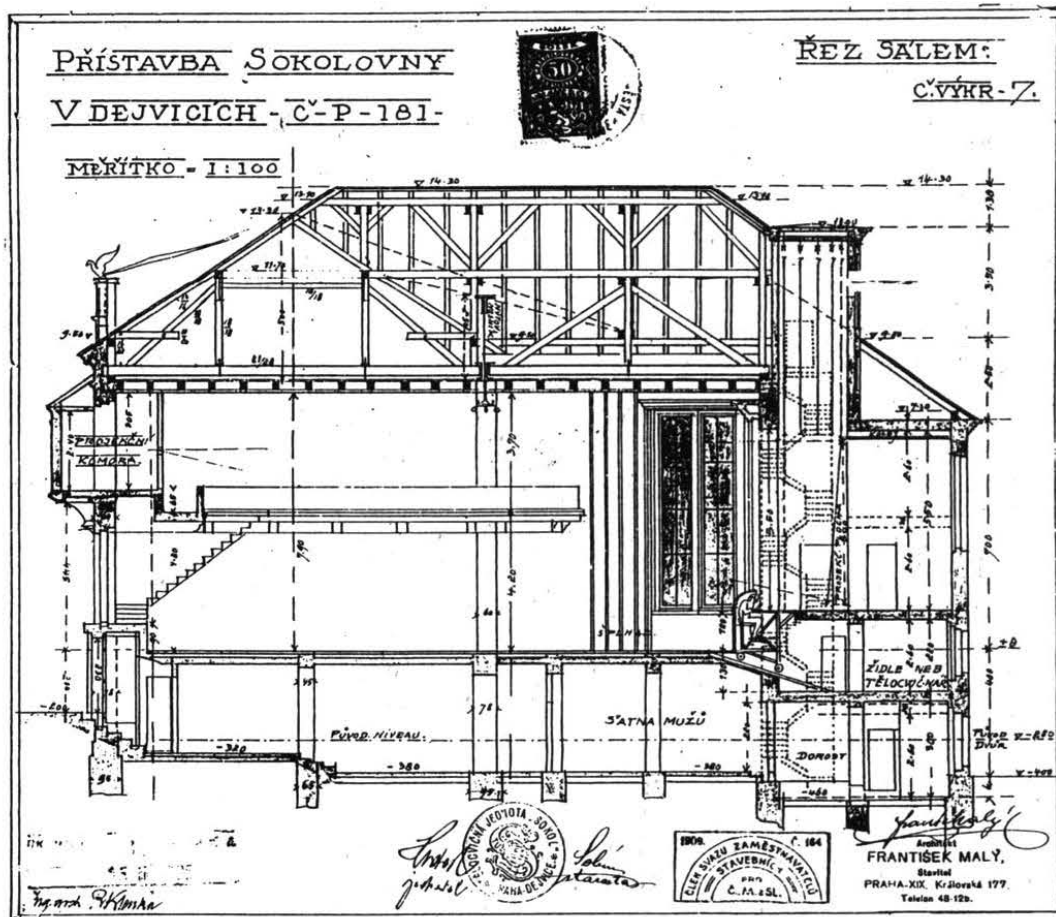
Jedním z takových sálů byla strašnická **Vesna** s historií v počátcích poněkud nejasnou: Už roku 1908 se hovoří o „divadelní dvoraně restaurace Trmalovy ve Strašnicích“, kde působili vinohradští herci v době divadelní stávky;¹⁾ oznámení o představeních kina Vesna byla zaznamenána v novinových přehledech od roku 1922, ale dnešní budova byla postavena teprve podle plánů Františka Kándla ze srpna 1923.²⁾ Sál měl malé jeviště a v parteru s rovnou podlahou místo pro 450 diváků. Adaptace z roku 1939 (stavitel Josef Rous) nepřinesla zásadní změny, dnes je v objektu tržnice.

Roku 1925 se upravovala podle projektu Richarda Klenky **Dejvická sokolovna** (Dejvická 2/181).³⁾ Plocha hlavního sálu byla nyní zvětšena ze 151 na 297 m², zřízena

1) „Pražský ilustrovaný kurýr“ 7. 10. 1908.

2) Stavební archiv ObÚ Praha 10; stavba byla povolena 11. 10. 1923, popisné číslo přiděleno hotové budově až 21. 9. 1926.

3) Stavební archiv ObÚ Praha 6; původní budovu postavili v letech 1884 – 1885 místní stavitelé A. Živný a F. Henner.

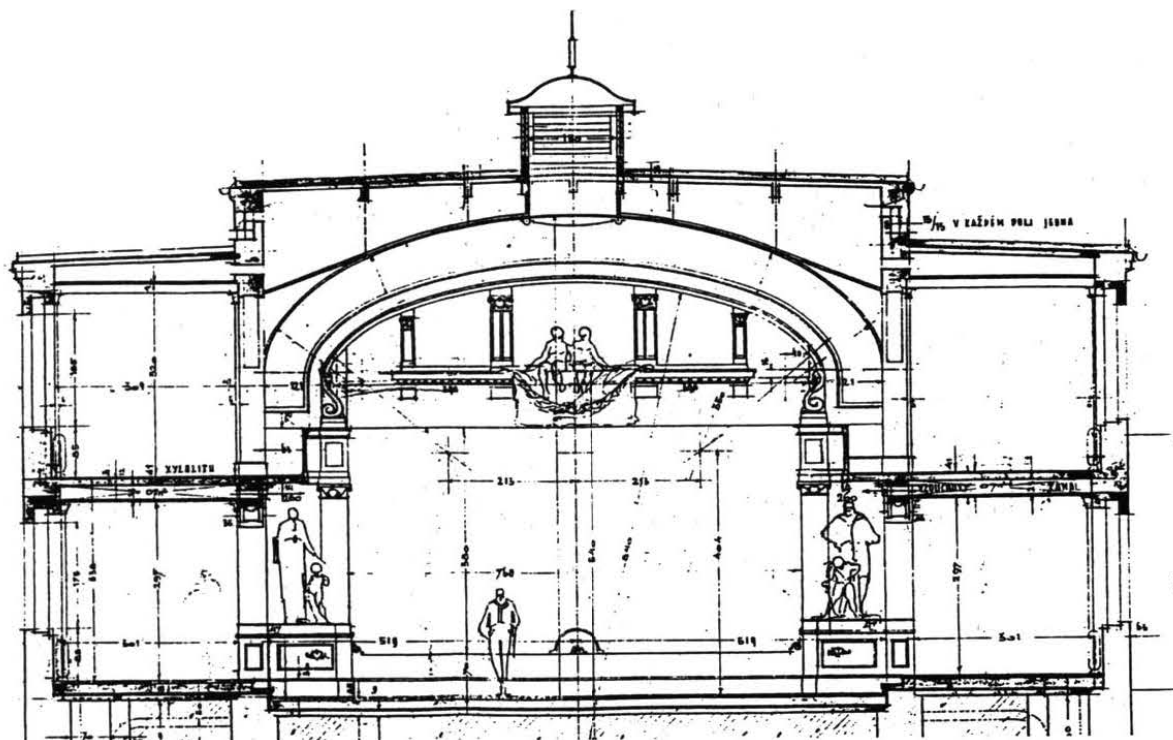

*Projekt na adaptaci sálu v dejvické sokolovně,
zajímavými detaily jsou projekční komora v nově zřízeném arkýři nebo způsob,
jímž nápověda zajišťoval do své budky po rampě z propadliště;
Richard Klenka, 1925*

galerie s obvyklými bočními rameny a neobvyklým způsobem byla vyřešena projekční kabina, umístěná zčásti do nového arkýře zavěšeného na hlavní průčelí.

Na Žižkově vznikla v letech 1924 – 1926 podle projektu Jana Chládky budova Švehlovy koleje (čp. 1499-XI, nároží dnešních ulic Slavíkovy a Křížkovského).⁴⁾ Jako její součástí byl zřízen i víceúčelový sál ve dvorním stavení, situovaném na diagonálu mezi oběma křídly budovy. Jeho dispozice se přidržela obvyklého schématu: nad suterénním parterem s rovnou podlahou na ploše 15,5 x 13 m je rovněž rovný balkon s rameny, třemi půdorysnými ústupky jen mírně se rozvírajícími směrem k čelní stěně, otevřené pravouhlým portálem do malého jeviště. Portál i členění stropu jsou pojaty v masivních formách rondokubistického stylu, který se ovšem mnohem výrazněji uplatňuje na vnějších průčelích. Již na sklonku roku 1927 byl sál upraven pro filmová představení (v podstatě šlo jen o zřízení projekční kabiny a nového bočního vchodu pro návštěvníky zvnějšku, přicházející průjezdem a přes dvůr) a 16. 3. 1928 v něm bylo otevřeno kino **Academia**.

4) Stavební archiv ObÚ Praha 3 a místní dokumentace v koleji.

*Příčný řez sálem dejvické Svornosti s pohledem na jevištní portál;
Leo Lauermann, 1922*

Mezi biografy, nově zřizovanými ve druhé polovině dvacátých let v původně víceúčelových sálech, zaujala snad nejhonosněji vypravený prostor bubenečská **Svornost**, a to v suterénním sále domu, který byl v letech 1922 – 1923 postaven pro stavební družstvo vojenských gážistů podle projektu arch. Leo Lauermanna.⁵⁾ Široce zaklenutý interiér spojuje ve stylovém pojetí pozdně secesní reminiscence se znaky barokní inspirace a jeho dispozice opakuje zavedené schema víceúčelových sálů: plochý parter, zvýšené postranní ochozy a balkon, jehož čelo je zde vyduuté půdorysným obloukem, zatímco z trojice širokých bočních arkád vystupují balkonky polygonálního tvaru. Okázale řešený jevištní portál dostal navíc i rámujeící sousoší – jakoby po vzoru Smetanovy síně. Kdy začal v tomto sále fungovat biograf, není zcela jasné: nejstarší oznámení v novinových přehledech bylo zjištěno až v březnu 1933, ale ani to mnoho neznamená, protože kino své pořady inzerovalo i potom dost nesoustavně. Každopádně: dubnem 1929 je datován „Projekt přístavby a částečné přestavby v biografu Svornost“ od Karla Matějčka. Tehdy šlo hlavně o prohloubení pódia, zatímco podstatnější změny podle požadavků filmového provozu přinesla až adaptace podle projektu Bohumila Štěpky z dubna 1937: parter i balkon dostaly nyní svažitou podlahu (to umožnilo umístit na balkoně šest řad), v pozadí parteru byla zřízena pětice čelně orientovaných lůží, v podstatě čelně orientované lóže byly zřízeny i po obou stranách balkonového oblouku, přičemž lůžová sedadla byla ovšem ponechána i na vystupujících balkoncích bočních ramen.

5) Stavební archiv ObÚ Praha 6; „Český svět“ 20, 1923 – 1924, č. 10.

Tradiční řešení sálů s dlouhými balkonovými rameny se však ve druhé polovině dvacátých let objevuje nejen u adaptovaných sálů, ale i u novostaveb, určených od začátku výlučně pro kina, a to právě u těch největších – z kin, probraných v předchozí části, k nim patří zejména **Metro** a **Alfa**. Důvodů pro to bylo několik; kromě obecné setrvačnosti především snaha o maximální návštěvnickou exploataci daného prostoru (což byl zájem investorů), ale i okolnost, týkající se práce projektantů: ti totiž mívali u sálů s pouze čelními balkony určité potíže s výtvarným zvládnutím prázdných ploch na bočních stěnách.

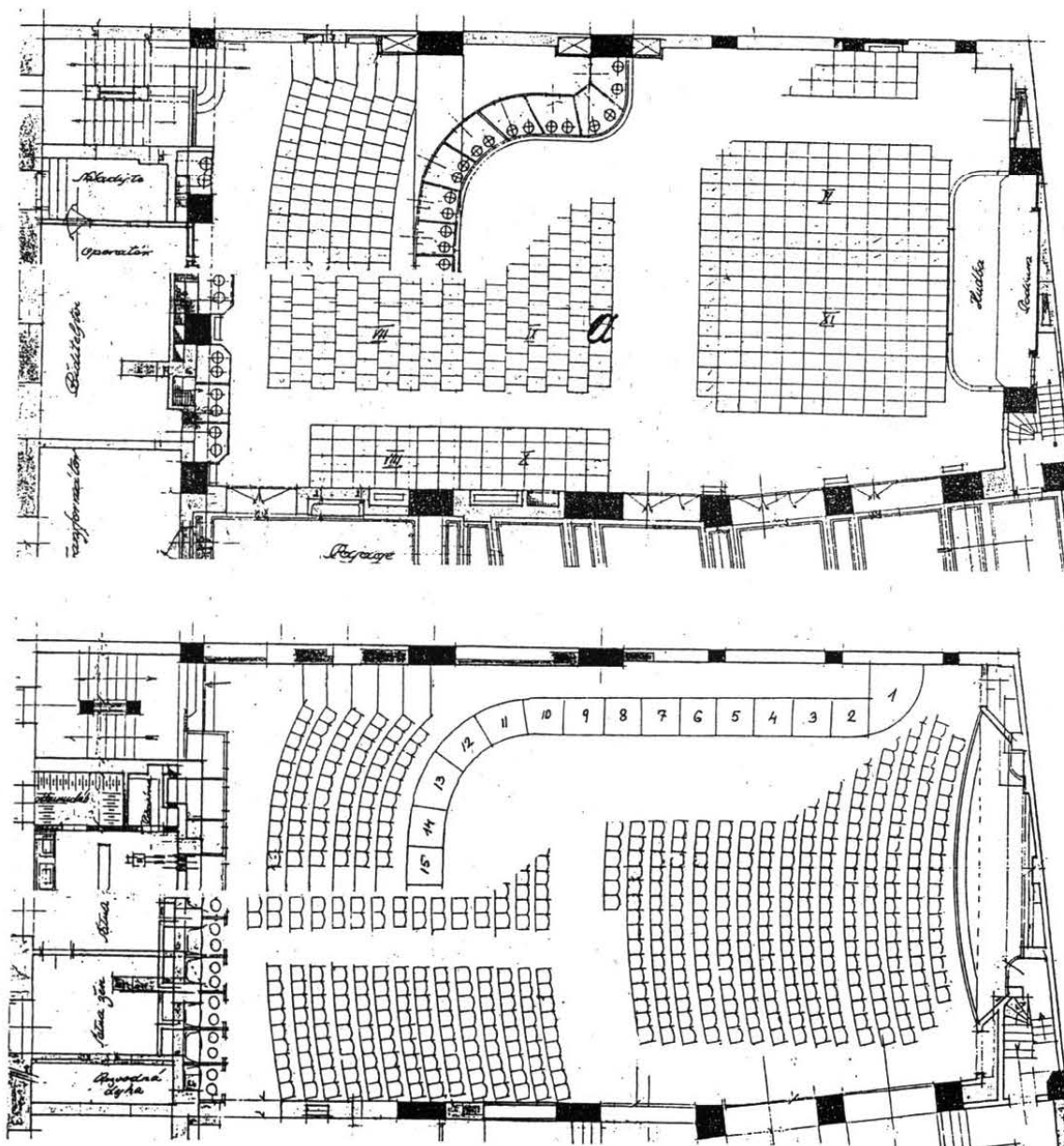
Úvahy takového druhu vedly nejspíše k výsledné podobě michelského kina **Sparta**, situovaného v samostatném dvorním stavení za domem čp. 597 (Nuselská 69).⁶⁾ Na plánech z května 1927, podepsaných Rudolfem Winternitzem a Františkem Magnuskem, je navržen přízemní sál rozměrů 26,6 x 8 m, bez balkonu i lóží, se 496 místy v jednatřiceti rovných řadách. Nový projekt Heřmana Abelese ze září 1927 změnil rozměry sálu na 26 x 13 m a k parteru se třiceti rovnými řadami pro 562 návštěvníky přidal balkon se 102 místy v šesti přímých řadách a při pravé boční stěně dlouhé rameno s osmi čtyřmístnými lóžemi, z nichž byl výhled upraven spíše jakoby symbolicky jen nepatrnými půdorysnými ústupky a směrem k plátnu stejně nepatrným klesáním. Hlavní činžovní dům byl dokončen v březnu 1928 a kino krátce po něm. Roku 1967 byl jeho sál upraven na dabingové studio, které tu dosud působí.

Zajímavým způsobem se vyvíjelo projektování kina **Flora** na rozhraní Vinohrad a Žižkova (Orlická 4/2020-XI), se sálem, který na ploše 24,3 x 14,7 m zaujal obě suterénní etáže pod nově stavěným hotelem.⁷⁾ Situování nových kinosálů do podzemních prostor znamenalo teď už takřka jediné řešení – na rozdíl od dřívějších adaptací přízemních dvorních či zahradních stavení nebo vzácných případů volně stojících budov. Přinášelo to ovšem určité bezpečnostní komplikace, na které mj. upozorňoval pražský primátor Karel Baxa na schůzi městské rady 5. 10. 1928. Zároveň sděloval, že „nařídil městskému stavebnímu úřadu, aby při povolování podzemních místností počínal si přísněji a požadoval od stavebníka široké východy a schodiště, jakož i více východů vůbec a aby zábavní místnosti vůbec nebyly povolovány příliš pod úrovní ulice.“⁸⁾ Na plánech architekta (a zároveň majitele objektu) Aloise Krofty z ledna 1927 je v parteru osmadvacet rovných řad ve čtyřech poněkud neuspořádaně rozdělených oddílech a za nimi šest čelně orientovaných lóží, na balkoně pak bylo před šesti segmentovými řadami seskupeno celkem sedmáct převážně čelně orientovaných loží na půdorysu mělkého písme-ne U s krátkými, znovu čelně vytočenými křídélky; další čtyři lóže byly vtačeny po dvojicích mezi boční pilíře po pravé straně balkonu a ještě jedna čtveřice odsunuta až do výklenků v jeho zadní stěně. Všechny lóže byly dvojmístné – a mravokárci v novinách pak mohli horlit, že prý biografní lóže nejsou „šámbr separé“! V konečné podobě (kolaudační plán z ledna 1928) dostal parter lepší uspořádání s jednatřiceti ploše obloukovými řadami a devíti (opět dvojmístnými) lóžemi vzadu; lóže podél balkonového parapetu se však v počtu třiceti rozšířily dlouhými bočními rameny až těsně k plátnu, sedm lóží

6) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

7) Stavební archiv ObÚ Praha 3.

8) *Věstník hlavního města Prahy 1928*, s. 40.

*Projekt kina Flora ve dvou variantách
(kombinované půdorysy parteru a balkonu);
Alois Krofta, 1927 a 1928*

v pozadí balkonu bylo seskupeno do uspořádanější souvislé řady. – Nové kino, jehož zahajovací představení se konalo 2. 3. 1828, platilo se svými 1200 místy za největší pražský sál po Kapitolu.

Podobným vývojem prošla v projektech Antonína Belady dispozice vinohradského kina **Valdek** (čp. 620-XII, nároží náměstí Míru a ulic Jugoslávské a Anglické)⁹⁾ – po variantách, znamenajících postupné prodlužování balkonových ramen směrem vpřed, až ke konečnému řešení, kde vyduté čelo balkonu přecházelo plynule do bočních ramen

9) Stavební archiv ObÚ Praha 2.

*Interiér kina Valdek (později Varšava) na Vinohradech;
postaveno podle projektu Antonína Belady a dokončeno roku 1930*

a na půdorysu hlubokého písmene U zde bylo podél parapetu seřazeno 21 převážně čtyřmístných lóží. Střízlivou eleganci interiéru podpořilo řešení světel, vkládaných do kruhových prohlubní nebo vedených v pásech, krytých mléčným sklem. Budova byla dokončena v červnu 1930, zahajovací představení se konalo 16. 12. 1930. Hrála se *Laila, dcera severu*, doprovázející orchestr dirigoval tehdy populární skladatel Erno Košťál.

Tradiční řešení s dlouhými bočními rameny dal od začátku plánování arch. Jan Jarolím svému projektu kina **Maceška** (Vinohradská 48/2165-XII).¹⁰⁾ Nad parterem s 29 obloukovými řadami s osmnácti či devatenácti sedadly bylo na balkoně uprostřed osm řad a po stranách vždy pět lóží v mírně klesajícím uspořádání. Tradicionalismus základního řešení umocňují obloučkové půdorysy lóžových balkonů, ale i přebujelá štuková, řezbovaná i tepaná výzdoba ve stylu art deco, jejímž autorem byl F. Kallik. Projekt budovy je datován prosincem 1927, stavba byla povolena 23. 4. 1928, v novinových přehledech filmových pořadů se kino objevuje v září 1929.

Trochu s lítostí si můžeme připomenout nerealizované dispoziční varianty, které architekt Oldřich Tyl vypracoval v roce 1924 pro vznikající kino Belvedere.¹¹⁾ Když o něco

10) Stavební archiv ObÚ Praha 2; „Stavební rádce“ 1928 – 1929, s. 808 – 809.

11) Srov. Jiří Hilmera, *Stavební historie pražských kinosálů. Část II – dvacátá léta*. „Iluminace“ 10, 1998, č. 2 (dále jen *Část II*), s. 116 – 119.

*Interiér kina Maceška na Vinohradech;
postaveno podle projektu Jana Jarolíma z roku 1927 a dokončeno roku 1929
s dekorací Františka Kallika*

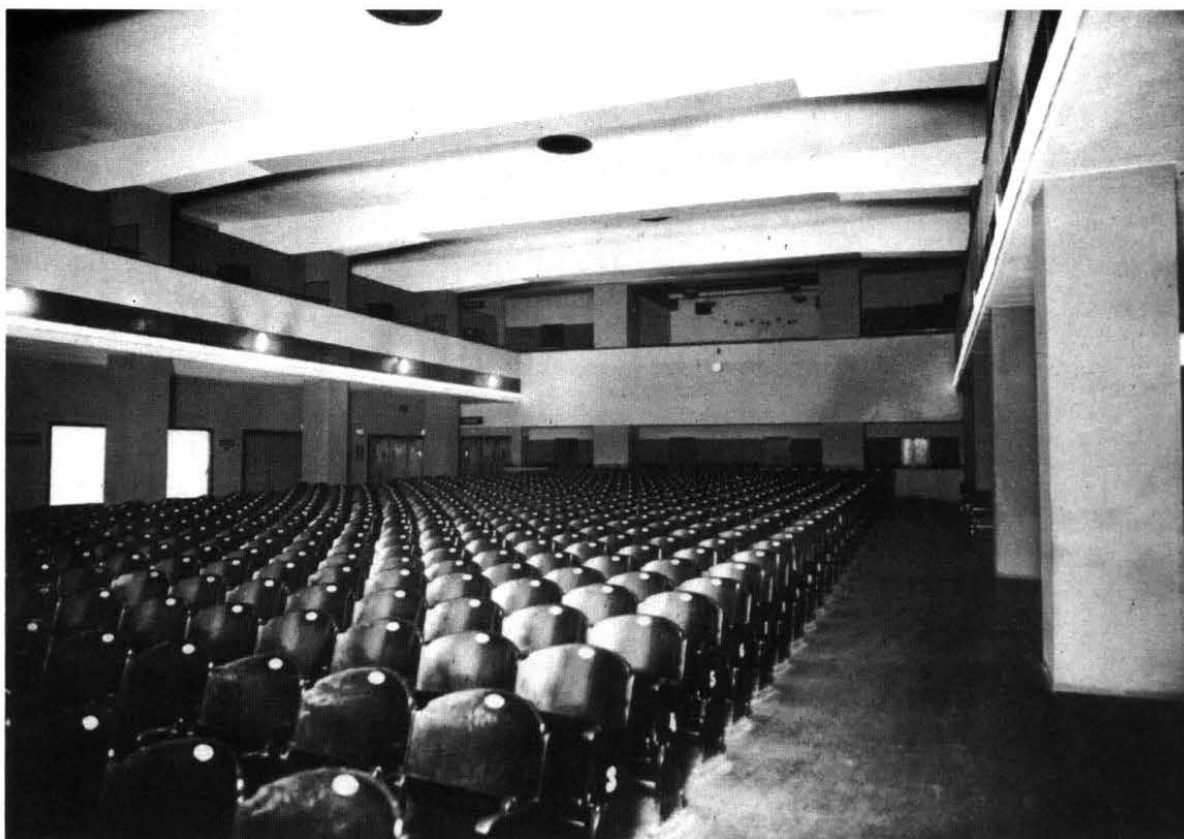
později došlo ke zřízení kinosálu v proslulém Veletržním paláci (na jeho projektu se vedle Tyla podílel i Josef Fuchs), byla tu puristickými prostředky (jejichž důsledná aplikace ovšem právem zakládá věhlas celé budovy) realizováno dispoziční schema ve své době už dosti banální – protahující boční balkonová ramena až do nepříjemné blízkosti promítacího plátna.¹²⁾ Takto založené kino **Favorit** (od srpna 1935 **Veletrhy**) zahájilo svou činnost 29. 8. 1929 filmem *Půlnoc na náměstí Pigalle v Paříži*.

Poslední příklad probíraného typu nás pak čeká až v těsně předválečném údobí. Je to kino **Broadway**, zřízené v paláci, který pro italskou pojišťovnu Assicurazioni Generali vyprojektovali Bohumír Kozák a Antonín Černý a který byl postaven v letech 1936 – 1938 (čp. 988-I, Na Příkopě 31, Celetná 38).¹³⁾ Je to jedna z největších funkcionalistických budov v Praze a stavba potud velmi významná. Při hodnocení zdejšího kinosálu si však připomeneme, jak tradicionalistické se nám muselo jevit už kino Avion, zřízené podle Kozákova projektu zhruba o 10 až 12 let dříve.¹⁴⁾ I v nové budově Na Příkopě vznikl prostor anachronicky protažených proporcí (27,5 x 13,5 m), s čelně směřovanými lóžemi

12) Stavební archiv ObÚ Praha 7; Miroslav Masák – Rostislav Švácha – Jindřich Vybíral, *Veletržní palác v Praze*, Praha 1995 (zde citována i početná starší literatura).

13) Stavební archiv ObÚ Praha 1; „Stavba“ 14, 1937 – 1938, s. 159 – 164; Pavel Vlček & kol., *Umělecké památky Prahy – Staré Město a Josefov*, Praha 1996, s. 517 – 518 (stať Rostislava Šváchy).

14) Srov. J. Hilmera, *Část II*, s. 124 – 125.

*Interiér kina Favorit (později Veletrhy)
v holešovickém Veletržním paláci (otevřeno 29. 8. 1929);
Oldřich Tyl a Josef Fuchs, 1924 – 1928*

v pozadí parteru, ale na balkonových ramenech znovu s lóžemi příčně orientovanými a dovedenými až do těsné blízkosti k bočním okrajům promítacího plátna. Je to snad také poslední z pražských kinosálů, kde se ještě (už v době plného rozšíření zvukových filmů) projektovalo orchestřiště. Zahajovací představení kina Broadway se konalo 9. 9. 1938; v proudu po Mnichovu se řítících událostí a názorových zvrátů bylo jeho jméno změněno na neprovokující **Na Příkopě**, první válečná léta vítězíci německé armády měl připomínat název **Viktoria**, další orientaci vyjadřovalo jméno **Sevastopol**. Nedávno se opět obnovilo původní jméno – jenže v době vzniku tohoto textu je silně ohrožena sama existence kina.

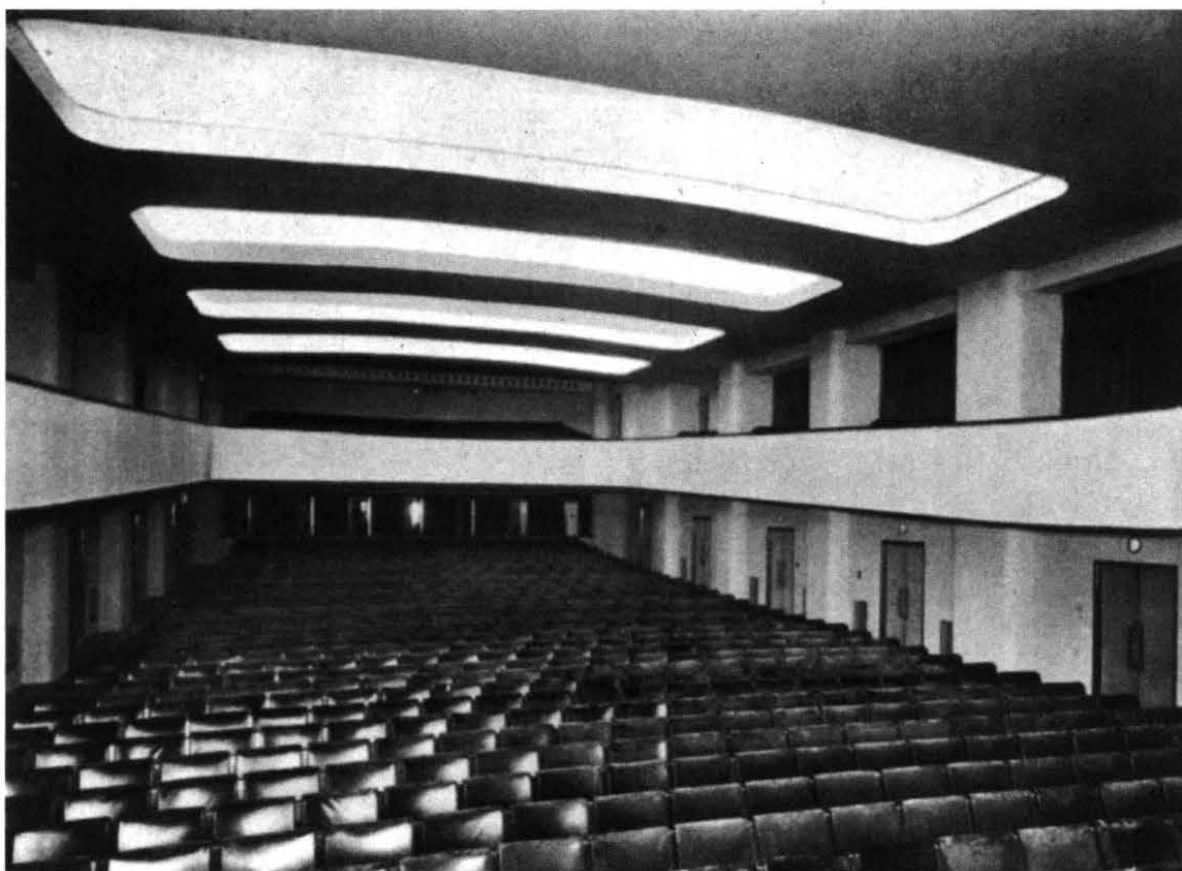
* * *

V sálech druhého typu se sice také počítá s umístěním lóží na bočních balkonových ramenech, ale podmínky přiměřeného výhledu se respektují potud, že tato ramena končí ve větší vzdálenosti od plátna a nevýhodám bočního situování se hledí čelit jejich výškovým i zpravidla půdorysným odstupněním. K takovému řešení dospěla přestavba smíchovského kina **Zvon** (Plzeňská 74/130), která měla zajímavý průběh:¹⁵⁾ Nejprve bylo

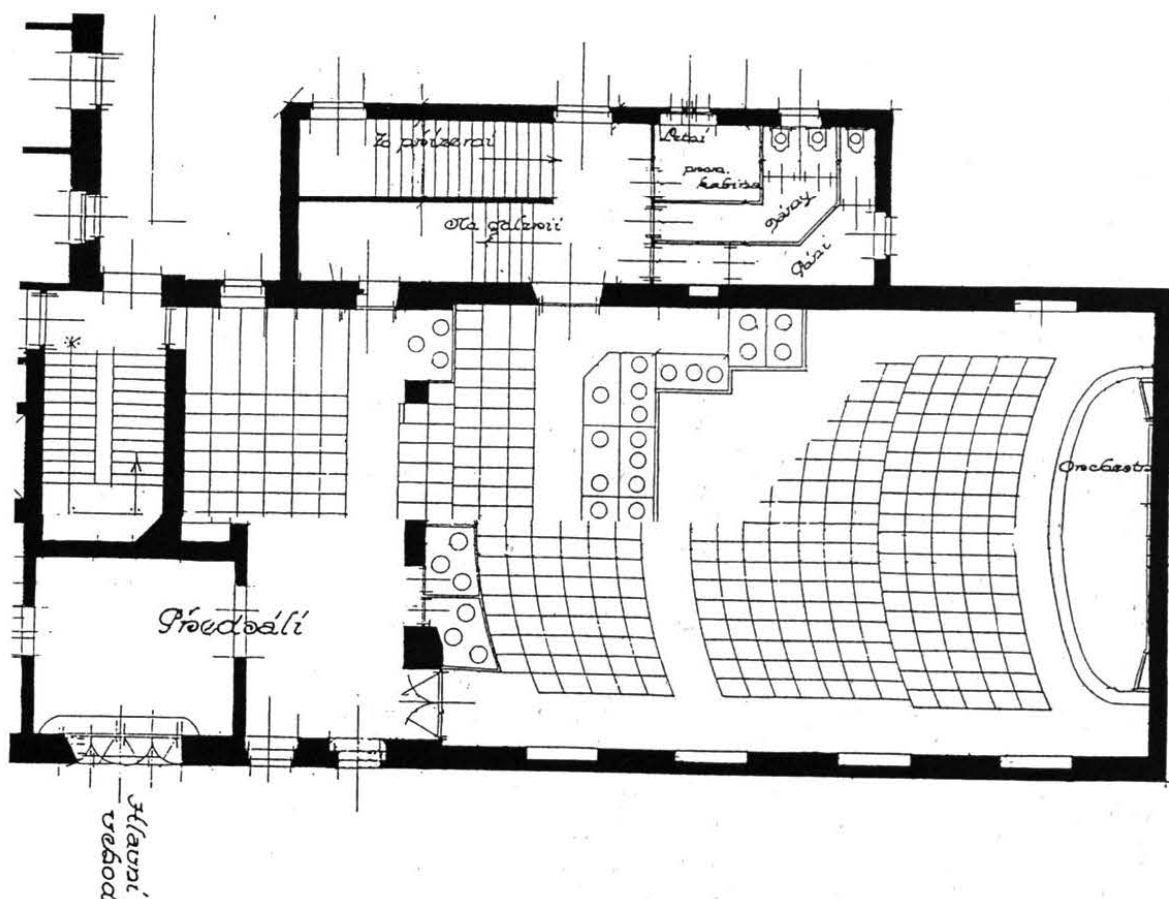
15) Stavební archiv ObÚ Praha 5.

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*Interiér Kina Broadway (také Viktoria a Sevastopol) Na Příkopě (otevřeno 9. 9. 1938);
Bohumír Kozák a Antonín Černý, 1938*

*Projekt na přestavbu smíchovského kina Zvon (kombinovaný půdorys parteru a balkonu),
v horní části půdorysu je patrná letní kabina k promítání do zahradního kina;
Antonín Šimek a František Urban, 1926*

upraveno letní zahradní kino podle plánů Jinřicha Hrdličky a Josefa Riegla z května 1926 – v podstatě šlo o zřízení budky pro projektor, vztyčení konstrukce pro plátno a náčrtek pro rozestavení židlí v zahradě. Teprve pak (koncem července 1926) byl schválen projekt Antonína Šimka (není jisté, zda je totožný s někdejším projektantem kina **Maják**) a F. Urbana na radikální přestavbu starého sálu; ta byla 15. 12. 1926 kolaudována, a 18. 2. následujícího roku se v rekonstruovaném kině poprvé promítal *Carův kurýr*. Nový sál měl rozměry 18,5 x 11,5 m. V jeho parteru bylo osmnáct obloukových řad převážně po sedmnácti sedadlech a za nimi čtyři čelně orientované trojmístné lóže. Celé čelo balkonu zaujala pětice čtyř- a pětímístných lóží, k nimž se na krátkých ramenech výrazně odstupněného půdorysu připojovala vždy jedna trojmístná a jedna čtyřmístná lóže. Dále byl balkon rozdělen do dvou stoupajících oddílů: v prvním bylo pět rovných řad se 76 místy a po stranách, na úrovni posledních dvou řad, po jedné trojmístné lóži; ve druhém oddílu, situovaném už mimo půdorys vlastního sálu nad předsálím, bylo šest řad po třinácti sedadlech. Na letní kino se však nezapomnělo: vlevo od balkonu bylo u toalet vyšetřeno místo pro promítací komoru s okénkem do zahrady. Kinosál byl znovu rekonstruován v letech 1962 – 1963 a dnes je v něm bazar nábytku.

Obdobným způsobem se však tou dobou přestavovala i další kina. Tak na Pankráci v čp. 540 (nároží ulic Lomnického a Na Pankráci, někdejší Benešovy) působilo už od roku 1913 kino **Libuše**¹⁶⁾ – tehdy v dosti neúpravném interiéru, vzniklém v přízemním zahradním stavení spojením hlavního vyššího prostoru rozměrů 17,5 x 8 m a nižšího přísálí o šířce 5 m, s plátnem v čele hlavního prostoru. Když se pak na místě dřívějšího hlavního domu stavěl čtyřpatrový činžák podle projektu Jana Zázvorky z května 1927, došlo i na radikální přestavbu kina. Jeho prostor byl nyní sjednocen a zvýšen o patro, v němž se k balkonu zvlněného čela připojovala křídla, sahající přibližně do poloviny bočních stěn. Dříve asymetricky položené projekční plátno bylo ovšem přeloženo do osy sjednoceného prostoru, promítací kabina byla však umístěna v pravém zadním rohu přízemku.

Velmi podobný případ je libeňské kino **Útulek**:¹⁷⁾ Také zde dostal dosavadní nepravidelně rozvržený přízemní sál z roku 1913 podle nového projektu Svatomíra Kubce z roku 1928 ucelenou podobu na ploše 18,3 x 13,8 m s osmnácti přímými řadami v přízemí a nový balkon. Ten zaujímal téměř celou zadní polovinu sálového půdorysu a po stranách vystupoval přibližně třímetrovými rameny. Někdy během okupačních let – v době obzvláštní návštěvnícké konjunktury (kino teď neslo jméno **Humanita**) – došlo pak za blíže nezjištěných okolností k další změně tím, že počet řad v přízemí byl rozšířen na 21, po pravé straně přízemku bylo mezi boční pilíře vtačeno šest lóží a podobně zadní stěna balkonu byla otevřena do dvou nestejně velikých výklenků se dvěma a pěti vyvýšenými řadami.

K obdobnému výsledku jako v obou předchozích případech dospěla i přestavba nuselského kina **Bouček**,¹⁸⁾ i když průběh zde byl o něco složitější a pro zpětné posouzení méně zřetelný. Po dříve uvažovaných projektech z let 1925 a 1927 se patrně realizovaly teprve plány firmy V. Podzimek & O. Panuš z roku 1930, podle nichž byl nad přízemkem s pětící lóží za osmnácti střední uličkou dělenými řadami zřízen balkon s deseti výrazně stoupavými řadami a skutečně krátkými bočními rameny (z neúplné dokumentace pouze odhadujeme, že na nich byla vždy jediná lóže). Neběžným způsobem bylo vyřešeno situování projekční kabiny, zavěšené za balkonem na zadní fasádě dvorního stavení s kinem. Veškerá sálová úprava i s tímto trochu pitoreskním detailem však zanikla, když bylo roku 1979 celé dvorní stavení přestavěno na dílny Kinotechniky.

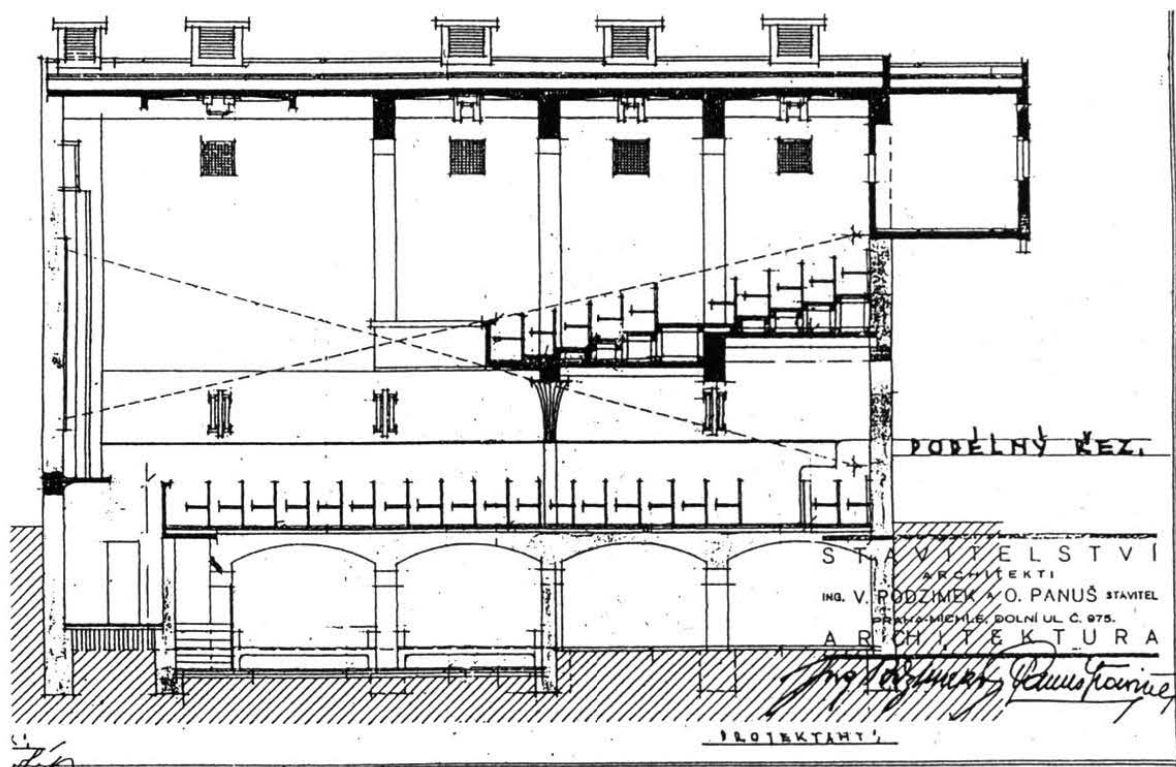
Úprava interiérů ve starších budovách pro potřeby nových biografů přinášela ovšem některé svízele v projektování a nevídané nepravidelnosti ve výsledném řešení – jako tomu bylo u kina **Hollywood**, otevřeném na přelomu dvacátých a třicátých let v hotelu Adria na Václavském náměstí (26/784-II). Zde uvažoval podnikavý František Tichý (majitel kina **Illusion** Na Slovanech a poté na Václavském náměstí) o zřízení kina už v roce 1923;¹⁹⁾ místo toho však zde vznikl podle plánů Jindřicha Pollerta malý divadelní sál,

16) Archiv architektury NTM, fond Zázvorka č. 124; Stavební archiv ObÚ Praha 4.

17) Srov. Jiří Hilmera, *Stavební historie pražských kinosálů. Část I – do vzniku Československé republiky*. „Iluminace“ 10, 1998, č. 1 (dále jen *Část I*), s. 140.

18) Tamtéž, s. 162.

19) Stavební archiv ObÚ Praha 1; Růžena Bařková & kol., *Umělecké památky Prahy – Nové Město a Vyšehrad*. Praha 1997 (dále jen *Památky*), s. 445 – 446 (stať J. Mukové); J. Hilmera, *Část II*, s. 100.

*Projekt na adaptaci nuselského kina Bouček,
s promítací kabinou zavěšenou zvenčí na zadní stěnu za balkonem;
V. Podzimek a O. Panuš, 1930*

v němž působil Vlasta Burian. Teprve v době, kdy se komik se svým souborem stěhoval do nového divadla na rohu Jungmannovy a Lazarské ulice, bylo rozhoduto o úpravě sálu v Adrii pro biograf. Plány k tomu vypracoval Ladislav Rieger, který rozšířil prostor sálu o zrušené jeviště (tím tu vzniklo místo pro celkem 420 sedadel ve 34 řadách) a úměrně k tomu prodloužil levé balkonové rameno, na němž umístil šest lóží pro 43 diváky. Na úzkém pravém rameni však vybylo místo jen pro sedmnáct příčně orientovaných křesel, po dvojicích oddělovaných přepážkami. Čelní balkon pak nesl tři řady sedadel po deseti místech a za nimi projekční kabinu. Provoz kina zde byl 3. 1. 1930 povolen se zpětnou platností od 5. 12. 1929, přičemž už 6. 12. 1929 se konalo zahajovací promítání filmu *Vina princezny Heleny*. Sál definitivně zanikl při novodobých adaptacích celé budovy, které se uskutečnily v letech 1956 – 1957 a 1993.

Také tento typ dvoutážového sálu s čelním balkonem a zkrácenými rameny se uplatnil u novostaveb. Několikaletým procesem se takový sál realizoval v případě kina **Central** (později **Vyšehrad** – Trojická 10/1907-II),²⁰⁾ Na začátku stál pro stavební družstvo Církve československé vypracovaný a v srpnu 1924 přijatý projekt Jana Vodňaruka na obytný dům s modlitebnou a divadelním sálem, situovanými ve dvorním stavení kolmo na uliční linii. Podle nových plánů Miroslava Smlsala ze října 1924, schválených v únoru 1925, byl však sál otočen o 90° s osou rovnoběžnou s průčelím; po třech letech znovu byl

20) Stavební archiv ObÚ Praha 2.

Projekt portálu kina Hollywood na Václavském náměstí;
Ladislav Rieger, 1929

adaptován – výlučně na biograf, přičemž horní modlitebna byla o něco později upravena na taneční sál. Nově vzniklý kinosál na ploše 19 x 10 m se při této adaptaci vybouráním příček otevřel do bočních ochozů a zároveň i vysunul do prostoru nyní zrušeného jeviště, až k novému orchestřišti, krytému čtvrtválcovou markýzou pod plátnem rozměrů 6 x 4,5 m. Parter měl 354 místa v rovných řadách, na balkoně s obloukově vydutým čelem bylo pět rovných stoupajících řad s 90 místy a za nimi projekční kabina. Lóže byly umístěny po čtveřicích na půdorysně odstupněných bočních ramenech. První představení se konalo 18. 1. 1929. Roku 1953 byla upravena promítací kabina a přilehlá převíjecí místnost, roku 1995 ukončen provoz biografu a sál upraven pro kulečnický klub; v souvislosti s tím byla zrušena (patrně dřevěná) substrukce balkonových řad.

Okolnosti vzniku i průběh událostí v počátečních letech po dokončení budovy spojují s podskalským Centralem/Vyšehradem vršovické kino **Na Kovárně**. Tam zbudovala v letech 1929 – 1931 Církev československá svůj Husův sbor podle projektu Karla Turby (Moskevská 34/967-XIII).²¹⁾ Vedle vlastní modlitebny a kolumbaria tu vzniklo množství vedlejších prostor nejrůznějšího určení – mezi nimi suterénní divadelní sál, v němž mělo působit Jiráskovo divadlo. Tento záměr se však přes opakované pokusy i s loutkovými představeními nesetkal s úspěchem, a tak od listopadu 1933 tu začal fungovat biograf. Řešení nevelkého sálu bylo dosti rozporné: v přízemí byla za patnácti obloukovými řadami s 208 místy ještě jedna rovná řada u zadní stěny, na balkoně bylo pět nesterjné

21) Stavební archiv ObÚ Praha 10; „Stavební rádce“ 3, 1930 – 1931, s. 384; „Stavební rádce“ 4, 1931 – 1932, s. 431 – 432; „Filmový kurýr“ 7, 1933, č. 44 (3. 11.), s. 14.

širokých řad, mezi něž pak byla při adaptaci pro kino vložena projekční kabina. Tento přehledný základ však narušila aplikace bočních lóží po obou stranách přízemku: tři pro celkem čtrnáct osob vpravo a jedné velké s patnácti místy vlevo vzadu. Takové uspořádání mohlo mít odůvodnění v představě, že umístěním do lóží se při loutkových představeních doprovázející dospělé osoby oddělí od dětí v parteru (podobné koncepty se objevovaly v článcích loutkářských časopisů); pro filmová představení je to však řešení nepříhodné – o vzniklém prostorovém neladu ani nemluvě.

Když se na jaře 1927 v bubenečské Terronské ulici (6/694) začala stavět ve střízlivých puristických formách moderně koncipovaná studentská kolej, zahrnul její projektant František Strnad od začátku do svých plánů také podzemní kinosál rozměrů 19,3 x 14 m. Jeho řešení prošlo přitom během stavby určitými změnami – a bohužel ke škodě věci. Jestliže původní projekt navrhoval nad parterem s dvaceti rovnými řadami balkon se čtrnácti na zvonovém půdorysu seskupenými lóžemi vpředu a za nimi křesla v pěti stoupajících řadách, pak kolaudační plán z července 1928 odráží (snad investorem diktovanou) snahu u maximální exploataci daného prostoru bez ohledu na divácké podmínky: kromě pěti (dobře funkčních) lóží v pozadí přízemku byla další sedadla natlačena mezi postranní pilíře, balkonová ramena byla hustě zaplněna příčně orientovanými, opět až za boční nosné pilíře zasunutými sedadly. Ke všemu ani elevace stupňů na čelním balkonu nebyla určena tak, aby umožňovala nestíněný pohled na promítaný obraz (osobní zkušenost pisatelova). Nové kino zahájilo svou činnost 31. 8. 1928 pod jménem **Carlton**, po roce 1938 byl jeho název změněn na **Orlík** a dnes jsou jeho prostory již delší dobu uzavřeny a nepřístupné.

U kina **Beránek** ve dvojetážovém suterénu stejnojmenného hotelu na Vinohradech (Londýnská 26/376)²²⁾ byl položen zřetelný důraz na vybavení lóžemi, rozmístěnými způsobem, s nímž jsme se setkali už opakovaně: šest jich bylo seřazeno za jednadvaceti řadami parteru o rozměrech 16,6 x 12,7 m (plátno přitom oddělovaly od první řady orchestríště a pódium na vzdálenost 3,8 m), celkem sedmnáct jich bylo rozmístěno za čelním parapetem balkonu a na středně dlouhých ramenech, poslední čtveřice útulných lóží pak byla zasunuta do zadních koutů balkonu po obou stranách projekční kabiny za pěti řadami křesel. Dokončená budova byla kolaudována 14. 5. 1929, ale teprve 29. 8. zahájilo svůj provoz kino – historickým filmem *Varhaník u sv. Víta* s Karlem Hašlerem v hlavní roli. Stavbu provedla firma Václava Nekvasila, na projektu měl snad podstatný podíl hlavní firemní architekt Josef Mezera, jehož podpis figuruje na plánech u rázítka závodu.

Kino **Národ** (později **Gaumont**, **Apollo**, **Abeceda** a **Jalta**) v novostavbě postavené na Václavském náměstí (43/819) podle plánů Bohdana Bečky v letech 1928 – 1929,²³⁾ bylo otevřeno 7. 2. 1930 promítnutím filmu *Starý hřích*. Je to až do dnešních dnů poslední kino, které vzniklo na Václavském náměstí – a spolu s Alfou jedno z prvních, projektované od začátku jako kino zvukové. Jeho sál o rozměrech 29,5 x 12 m zaujal přízemí a suterén křídla vpravo od pasáže a přidržel se standardního dispozičního schématu s čelním balkonem, nesoucím pět řad křesel, a středně dlouhými bočními rameny,

22) Stavební archiv ObÚ Praha 2.

23) Stavební archiv ObÚ Praha 1; *Památky*, s. 459 – 460 (stať J. Mukové – údaj o vzniku kina je chybný).

*Dvě varianty projektu na průčelí hotelu s kinem Beránek (otevřeno 29. 8. 1929);
v realizované variantě (vpravo) obíhalo světlo v duhové stuzě kolem neonové siluety beránka;
autorem je pravděpodobně Josef Mezera*

nesoucímí po sedmi lóžích. Původně byl zamýšlen jako divadelní sál, ale proveden jako biograf. Roku 1947 proběhla jeho rekonstrukce, dnes slouží střídavě filmovým představením a divadlu.

Německý vzdělávací spolek **Urania**, o němž byla řeč už v předchozí části,²⁴⁾ si v letech 1932 – 1933 postavil nový dům v Klimentské ulici (4/1205) podle projektu Josefa Zascheho.²⁵⁾ Plánování přitom probíhalo v měnících se variantách už od roku 1928; vždy se však počítalo s tím, že budova bude obsahovat v přízemí a suterénu kinosál, nad ním pak sál přednáškový a divadelní (stojí za zmínku, že při kolaudaci budovy v listopadu 1933 bylo s poukazem na jediný východ zakázáno konat akce v obou sálech současně). Podle plánů z prosince 1931, znovu upravených v srpnu 1932, měl kinosál na proporčně vyrovnaném půdorysu 15 x 13 m parter s obloukovými řadami křesel a za nimi šest čelně orientovaných lóží, balkon pak nesl pět lóží v čele a po třech na stupňovitě se rozvírajících ramenech, po jedné lóži bylo v každém zadním koutu, projekční kabina byla vysunuta mezi tři řady křesel. V poválečných letech hrál zdejší biograf pod jménem **Kino mladých**, pak se zde konala představení Filmového klubu. Od roku 1950 probíhaly v budově stavební úpravy – zprvu dílčí, ale od roku 1979, kdy budova začala užívat filmová a televizní fakulta AMU, stále pronikavější, až poslední přestavbou z roku 1995 byly oba sály zcela změněny na televizní studia.

24) Srov. J. Hilmera, *Část II*, s. 116.

25) Stavební archiv ObÚ Praha 1; *Památky*, s. 596 (stať J. Hilmerý).

Dosti podobně jako Uranie byl podle původní koncepce z května 1936 řešen také sál kina **Mír** v novostavbě arch. Václava Šimůnka na Starostrašnické třídě (58/1002):²⁶⁾ parter s rovnými řadami uzavíralo osm dvoumístných lóží, na balkoně bylo pět řad a na bočních ramenech, výraznými ústupky se rozevírajících proti plátnu, bylo umístěno po trojici trojmístných lóží. Změna plánu z června 1937 byla změnou k horšímu: odstupnění balkónových křídel bylo potlačeno, místo lóží byly na nich založeny dvě řady sedadel v příčné orientaci (mezi nosnými pilíři na každém rameni ve dvou oddílech po deseti místech), a stejné oddíly bočních sedadel byly vklíněny i mezi pilíře po stranách parteru.

* * *

Ve srovnání s podobnými snahami o maximální exploataci daného prostoru bez ohledu na to, jak divácky problematická místa se tím vytvářejí, sledujeme s respektem projekty, pro jejichž autory bylo hlavním cílem dosáhnout optimální funkčnosti pro sledování promítaného obrazu. Zpravidla se přitom nevzdávali zavedené a zájmem návštěvníků nepochybně podporované zvyklosti vybavovat hlediště lóžemi; důsledně je však umísťovali na divácky výhodném místě v čelní orientaci vůči plátnu.

Takovým způsobem byl např. pojat projekt kina při činžovním domě, který v polovině dvacátých let hodlala postavit libeňská Společnost biografu Svěpomoc na pozemku (č. kat. 365/5-6) v tehdejší Blanické ulici (dnes náměstí Dr. Václava Holého) podle plánů Jaroslava Máši.²⁷⁾ V pravém dvorním křídle zde měl vzniknout sál rozměrů 29 x 11 m se 626 sedadly v přízemí a 96 v šesti řadách na balkoně, jehož čelo mělo zaujmout šest pětímístných lóží. Z finančních důvodů se však záměr neuskutečnil a kino **Svěpomoc** nadále působilo v propůjčených prostorách libeňského divadla.

Nedokážeme přesně určit, kdy začalo působit kino **Hloubětín** (později **Cíl** – Poděbradská 115/84-85)²⁸⁾ – nejpozději se tak stalo roku 1926, kdy stavitel Rudolf K. Herynk upravoval vstupní fasádu s novou, označení kina nesoucí markýzou. Představení se konala v sále o rozměrech 24 x 7 m, připojeném v roce 1919 ke staršímu hostinci podle plánů Františka Schnellera. V čele sálu bylo malé jeviště nad zadní částí galerie. Podle pozdější dokumentace (adaptace z roku 1951) tu bylo v přízemí 28 řad s 292 místy a na galerii 58 míst v pěti řadách.

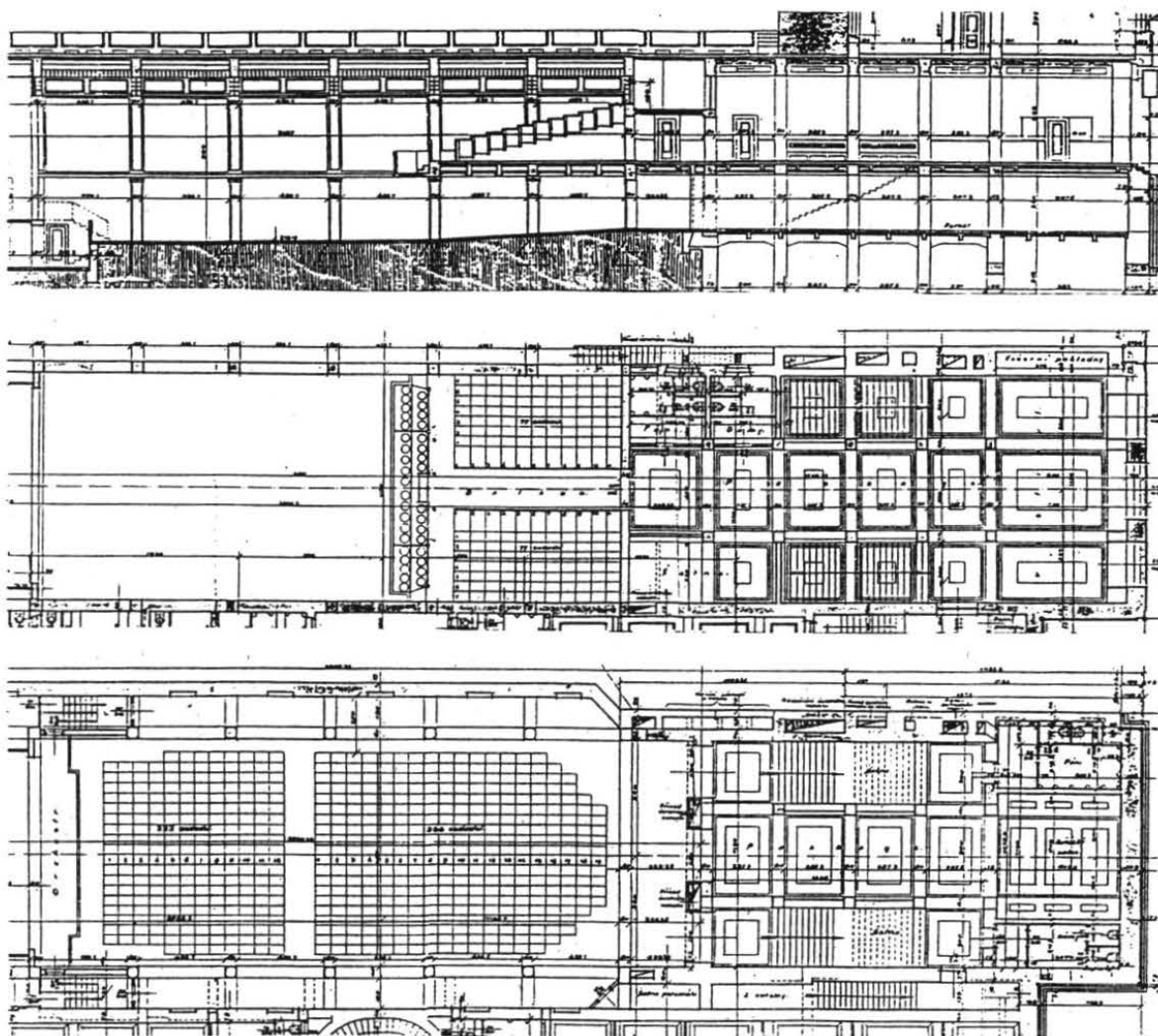
K velkým pražským biografům se připojilo dejvické kino **Bajkal** (Vítězné nám. 4/684), jehož projektantem byl Václav Šantrůček.²⁹⁾ Projekt domu pro Podpůrný fond legionářský při ministerstvu národní obrany, v jehož dvorní budově je kino umístěno, pochází z července 1927, práce začaly v květnu 1928 a skončily kolaudací 6. 12. 1929, ale už předtím 24. 10. bylo kino slavnostně otevřeno promítnutím ruského filmu z prostředí ponorkového loďstva *Zajatci moře*. Svými rozměry 32 x 11,2 m se ovšem základní koncepce projektu hlásí (podobně jako v téže době Avion nebo Alfa) k překonávané už tradici

26) Stavební archiv ObÚ Praha 10.

27) Stavební archiv ObÚ Praha 8.

28) Stavební archiv ObÚ Praha 9.

29) Stavební archiv ObÚ Praha 6; monumentálním dílem V. Šantrůčka z let 1922 – 1927 je např. budova ministerstva obrany na bubenečském náměstí Svobody, společně s A. Mendlem projektoval Šantrůček divadlo v Poličce (1927 – 1929).

*Dva půdorysy a podélný řez dejičským kinem Bajkal/Kyjev (otevřeno 24. 10. 1929);
Václav Šantrůček, 1927*

protáhlých kinosálů. V parteru je ve dvou oddílech o dvanácti a devatenácti řadách místo pro 588 diváků, čelo balkonu zaujímají v plné šířce tři široké lóže, v nichž se na dvou stupních za sebou počítá s místem celkem pro 36 osob, za lóžemi stoupá jedenáct širokou střední uličkou rozdělených řad s křesly pro 154 diváky. Před promítacím plátnem bylo navrženo dosti prostorné pódium (hloubka 2,6 m); široké, s prostorem pod pódium propojené orchestřiště koresponduje se zprávou k zahajovacímu představení, že v kině působil pětadvacetičlenný orchestr.³⁰⁾ Po válce bylo jméno kina změněno na **Kyjev**. Příjemným způsobem si upravila michelská jednota Sokola stodolu u usedlosti čp. 25 (nároží ulic Michelské a U Michelského mlýna) na kino **Jas**. Přestavbou vznikl sál na ploše 20 x 12 m. V jeho přízemí bylo 25 řad po dvaceti místech, rozdělených podélnou i příčnou uličkou, na balkoně šest rovných řad po dvaceti místech, rozdělených podélnou uličkou, za nimi zasunuto sedm dvoumístných lóží. Obraz byl v poměru k rozměrům sálu dosti veliký (5,10 x 4 m), pod ním orchestřiště. Adaptace proběhla od července

30) „Večerní České slovo“ 29. 10. 1929.

1927 do ledna následujícího roku, plány vypracoval místní stavitel Ludvík Melzer, ale stavbu provedl Augustin Korb.

Od roku 1926 působilo kino **Jinonice** v tamní sokolovně (Butovická 33/100), postavené podle rondokubistického projektu Jaro Krále ze září 1922.³¹⁾ Obvyklý sál o rozměrech 24 x 12 m, sloužící především jako tělocvična, měl v projektu vpředu 6 m hluboké jeviště a před ním orchestřiště, na opačném konci byla navržena čelní galerie a za ní promítací komora. Realizace se však vlekla do roku 1926, přičemž byly k čelnímu balkonu přidány boční lóže nad levým přísálím a v detailním řešení se proti původní rondokubistické úpravě uplatnily spíše některé prvky ve stylu art deco. V letech 1940 – 1941 byla promítací komora rozšířena a její zařízení modernizováno, ale po válce se kino přestěhovalo do nově upraveného sálu (Butovická 10/510).

V první části stavební historie pražských kinosálů byla už zmíněna aktivita, kterou v prvních desítilétích našeho století vyvíjel v Břevnově restaurátér **Josef Jandáček**.³²⁾

Po oněch skromných začátcích dal Josef Jandáček podnět ke stavbě kina při novém domě v Břevnovské ulici (5/1088), jehož projektantem byl v Břevnově působící architekt Josef Puč.³³⁾ Objekt sám nevybočuje svou úrovní ze standardu činžovních domů oné doby; řešení kina je však sympatické svým neokázale logickým řešením funkčních vztahů. Vchod z ulice vede kolem pokladny přes příčně disponovaný foyer do parteru, kde na ploše 21 x 12,7 m byla za pětadvaceti řadami pro 463 diváky čtveřice pětimístných lóží, na balkoně pak bylo za 111 křesly v pěti řadách pět pětimístných lóží – čili všechny lóže čelně orientované. Stavba byla povolena 16. 6. 1929 a kolaudována 23. 12. 1930; dnes už nefungující kino neslo zprvu jméno svého majitele, od roku 1932 se jmenovalo **Ideal**, žijící návštěvníci si je pamatují pod jménem **Radost**.

Od konce listopadu 1934 se v přehledech pražských filmových programů objevuje jméno smíchovského kina **Centrum** (později **Na Zámečnici** – Plzeňská 210/2576).³⁴⁾

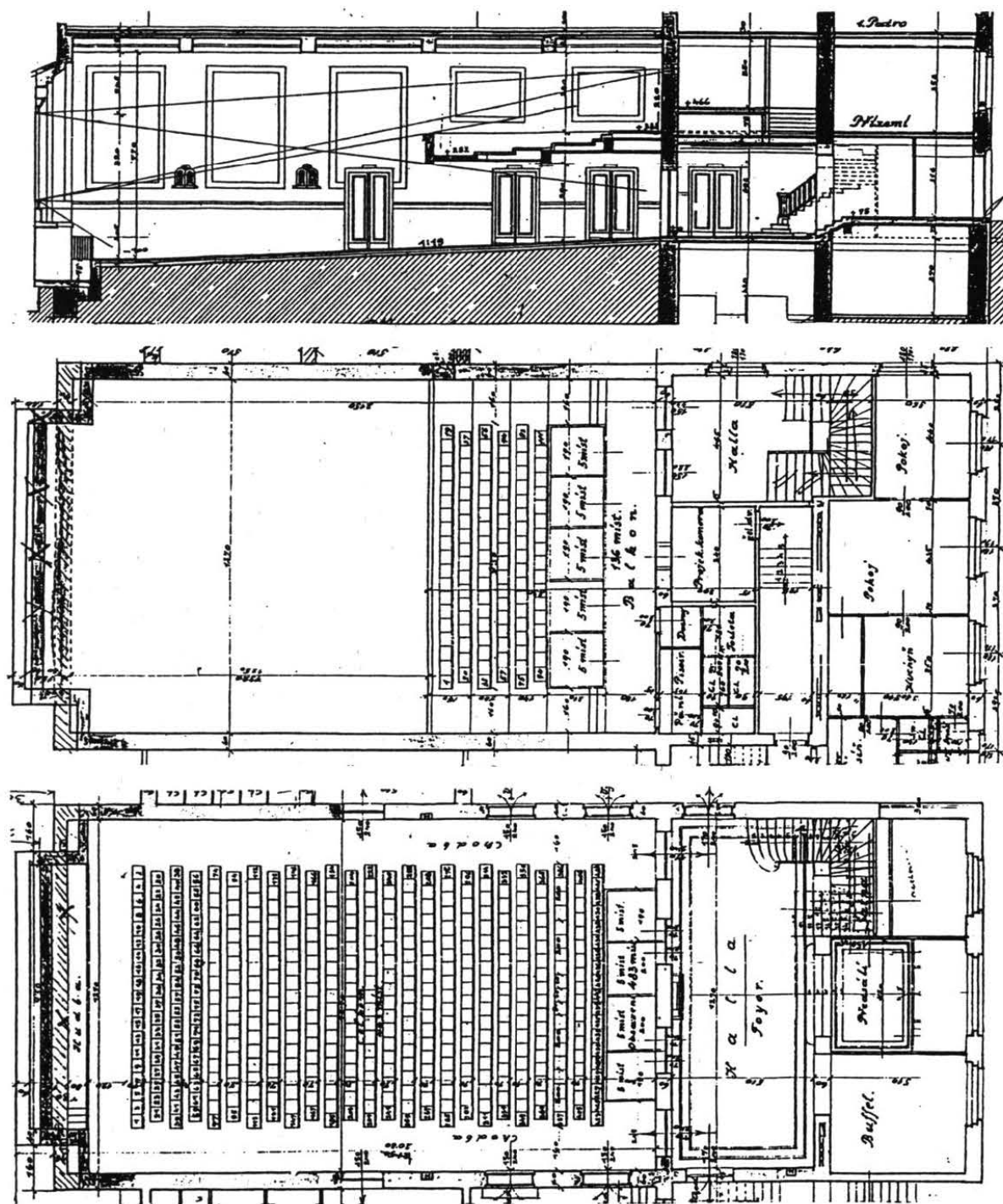
Jeho vznik souvisel se stavbou tří činžovních domů bytového družstva Lidová obec, provázenou opakovaně měněnou úvahou o využití dvorního prostoru. Na prvních plánech Rudolfa V. Svobody z června 1931 je za prostředním obytným domem zakresleno nepodsklepené dvorní stavení rozměrů 15 x 9 m s prostým sálem, který měl sloužit jako tělocvična a biograf. Stavět se však začalo až v srpnu dalšího roku podle plánů z listopadu 1931, podepsaných stavitelem Emanuele Domasem, na nichž jednoduché dvorní stavení s tělocvičnou/biografem vystřídal náročněji založený přednáškový sál. Přístup k němu byl vestibulem za portálem v uliční fasádě, sál sám vybíhal částečně do dvora a zaujímal přízemí a mělký suterén. Jeho rozměry byly 13,5 x 10 m, nad parterem s rovnou podlahou byl čelní balkon, jehož přední část (včetně krátkých krajních výstupků) zaujímal řada šesti lóží. Objekt byl dokončen v prosinci 1932 a teprve během následujících dvou let byl sál upraven pro provoz kina. Až v souvislosti s touto úpravou snad také byly na balkonu (původně navrženém s plochou podlahou) zřízeny stupně pro pět sedadlových řad. V padesátých letech se postupně uvažovalo o přestavbě kina

31) Stavební archiv ObÚ Praha 5.

32) Srov. J. Hilmera, *Část I*, s. 150, 152.

33) Stavební archiv ObÚ Praha 6.

34) Stavební archiv ObÚ Praha 5.

Projekt kina Jandáček/Ideal/Radost v Břevnově; Josef Puč, 1929 – 1930

na loutkové divadlo nebo vícečelové kulturní zařízení; z těchto záměrů sešlo, v kině se promítalo dál, ale dnes je jeho sál uzavřen a nepřístupný.

Roku 1933 byl zbořen a v letech 1934 – 1936 nově postaven dům ve vršovické Havlíčkově ulici (4/168-XIII), kde už ve dvacátých letech působil kino **Pilotů**.³⁵⁾ Novostavbu

35) Stavební archiv ObÚ Praha 10; dokumentace ke staré budově a původnímu kinu je nezvěstná.

projektovala čtveřice architektů Václav Štrunc, Josef Martínek, Josef Štrunc a Karel Splavec, jejichž plány prošly během poměrně vleklé realizace dosti podstatnými změnami, které se dotkly i dispozice kinosálu, situovaného do nízkého dvorního křídla za třítraktovým domem. Proti staršímu řešení na plánech z roku 1933 a 1934 byl půdorys kina v realizované podobě posunut asi o 4,5 m k pravé hranici parcely a proti původně projektovanému dvouetážovému interiéru s čelním balkonem byl realizován sál jednotného prostoru bez balkonu, přičemž ani jedna z verzí nepočítala s lóžemi. Dokončená stavba byla kolaudována 8. 7. 1936.

Od února do srpna posledního už jen zčásti mírového roku 1939 byl na hranicích Dejvic a Vokovic postaven nevelký činžovní dům s restaurací a kinem **Bořislavka** (Kladenská 7/417).³⁶⁾ Projektant Antonín Šrajcr dal kinosálu, umístěnému do dvojetážového suterénu příjemné proporce 18 x 12,7 m – přičemž efektivně se využíval jen 8 m široký střední pás mezi pilíři, oddělujícími v parteru boční ochozy od dvaceti sedadlových řad pro 327 diváků. V pozadí parteru bylo umístěno šest čelně orientovaných lóží, na balkoně bylo 98 křesel v sedmi stoupajících řadách.

* * *

Vedle sálů, v nichž projektanti různým způsobem řešili dispozici a divácké využití balkonů, uplatňoval se prakticky stále i vlastně nejstarší typ kinosálů jednoetážových – parterových. Ve dvacátých letech se s kiny toho druhu setkáváme především v okrajových čtvrtích, kde jejich zřizovatelé museli počítat s poměrně omezeným návštěvníkům okruhem. Opakovaně také přitom šlo – podobně jako v počátcích biografů – o sály původně jiného určení a jen s nejnútnejšími úpravami přizpůsobované pro filmová představení. – To byl také případ kina **Hlubočepy**, které si místní jednotka Sokola zřídila nejprve v tanečním sále Besední restaurace čp. 92 (bylo tu 270 míst v osmnácti řadách). Roku 1927 přenesli provozovatelé představení do hostince v čp. 36 a o deset let později se opět vrátili do Besedy.³⁷⁾ Tento sál rozměrů 20 x 10 m byl zřejmě zařízen zcela prostým způsobem, ale v letních měsících mohlo patřit k jeho přednostem, že po celé délce k němu přiléhala otevřená restaurační veranda pod zdobně vyřezávaným přístřeškem. Kino zde působilo ještě dlouho v poválečných letech. V roce 1985 pomýšlel Filmový podnik hl. m. Prahy na větší adaptaci, ale po sdělení útvaru hlavního architekta, že dosavadní domy v těch místech mají v dohledné době ustoupit zástavbě novými obytnými objekty, od tohoto záměru upustil, kino zaniklo a celá malebná stavba od té doby chátrá.

V nenáročně upravených sálech u starších hostinců si ve dvacátých letech zřídily svá kina i jiné sokolské jednoty – třeba v **Liboci** (čp. 156) nebo **Bohnicích** (čp. 5),³⁸⁾ kde se o konání filmových představení dovídáme roku 1927 z příkazu zemské politické správy, nařizující provést zde některé úpravy k zajištění lepší bezpečnosti; maximální počet diváků v sále rozměrů 16 x 8 m se přitom stanovil na 154 osoby.

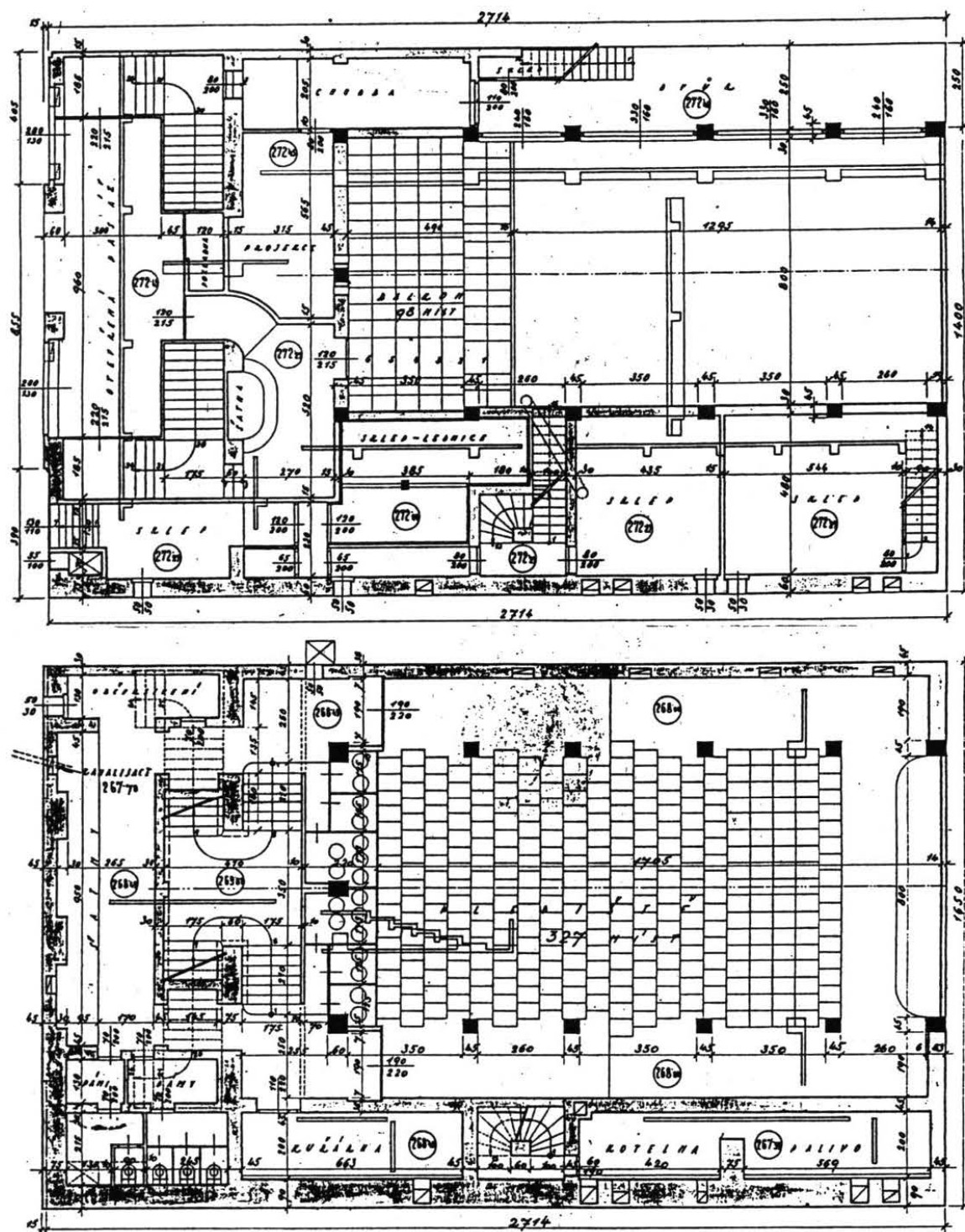
36) Stavební archiv ObÚ Praha 6.

37) Stavební archiv ObÚ Praha 5.

38) Stavební archivy ObÚ Praha 6 a Praha 8.

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*Projekt vokovického kina Bořislavka,
do půdorysu parteru je zakreslen profil balkonu;
Antonín Šraj, 1939*

Jednoduchou adaptací vzniklo také podolské kino **Zdar**, pro něž byl upraven sál restaurace v domě čp. 158 na nároží Podolského nábřeží a Podolské ulice.³⁹⁾ Stalo se tak nej-

39) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

spíše v roce 1924 v souvislosti s jinými úpravami, které na domě z roku 1912 prováděl jeho majitel, arch. Josef Čácha. Šlo o vcelku skromný podnik v sále rozměrů 18,7 x 6,5 m. Úprava spočívala především v instalaci svažité podlahy, na níž bylo ve 24 řadách umístěno 222 sedadel.

Družstvo pro postavení Dělnického domu v Braníku si už roku 1922 zřídilo své kino **Sjednocenost** (později **Vltava**) ve dvorním křídle domu Branická 41/145.⁴⁰⁾ Také tady šlo o malý sál rozměrů 16 x 8 m, v němž byla zrušena stará dřevěná galerie a nahrazena železobetonovou konstrukcí, nesoucí jednak promítací kabinu, jednak kruchtíčku pro hudebníky. Úpravu provedl místní stavitel ing. B. Hlava. – Nejspíše už ve dvacátých letech se promítalo i v přízemním sále **Lidového domu v Hrdlořezích** (čp. 54), o jehož detailnějším uspořádání však nejsme informováni.

V Kobylisích upravil Josef Stoklasa roku 1927 ze staré stodoly při usedlosti čp. 2 v Kobylisích sál kina **Legie**.⁴¹⁾ Vznikl zde interiér velmi protáhlých proporcí – při šířce kolem 7 m dlouhý asi 30 m. Ve dvacíti řadách bylo místo pro 479 diváků, vzadu byly dvě lóže šestimístné a jedna velká pro dvanáct osob. Biograf nesl od roku 1939 jméno **Orient**, v letech 1986 – 1989 byl upraven na divadlo.

Zcela prostým způsobem vyřešil v letech 1929 – 1931 František Čihák i sál kina **Na Míčánkách** v domě na Ruské třídě (88/946-XIII),⁴²⁾ kde se k hledišti rozměrů 17,7 x 8,8 m připojilo malé jeviště, ačkoliv sálu bylo sotva kdy použito náročněji než k filmovým představením. – Také Karel Hannauer ml., když roku 1939 projektoval na Pankráci činžovní dům (dnešní ul. Hvězdova 37/1322) a připojil k němu přízemní dvorní stavení s biografem **Libuše**, pojal jej skoro jako jakési domácí kino pro 375 diváků, umístěných v neokázale řešeném interiéru, na ploše 20 x 8,4 m s 29 řadami sedadel, rozdělenými střední uličkou.

Hostivařská jednota Sokola si postavila podle pozoruhodného projektu Ladislava Machoně z dubna 1931 moderně koncipovanou budovu ryze funkcionalistického pojetí, dokončenou v červnu 1932 (U Branek 7/674).⁴³⁾ V členitém komplexu se tu k hlavní sekci s tělocvičnou připojovalo přízemní křídlo s kinosálem pro 350 osob. Jeho řešení bylo velmi střízlivé, ve srovnání s mnohotvárností celku i obdobnými Machoněovými projekty až překvapivě nevynalézavé. Interiér s rovnou podlahou měl rozměry 20 x 10 m, nad zadní částí byla zavěšena projekční kabina. Zde tedy působilo až do šedesátých let kino **Hostivař**. Zároveň však 6 m hluboké jeviště, převýšené provaziště i prohloubené orchestřiště jednoznačně ukazují, že už v projektu (resp. investorském zadání) se počítalo s využitím sálu i k jiným účelům. (Tomu odpovídalo, když si majitelé vyžádali v květnu 1933 povolení, aby se zde směla konat i občasná divadelní představení – přičemž jednou z vyslovených podmínek bylo i zvláštní ustanovení, že během filmových představení nesmějí být na jevišti žádné kulisy.)

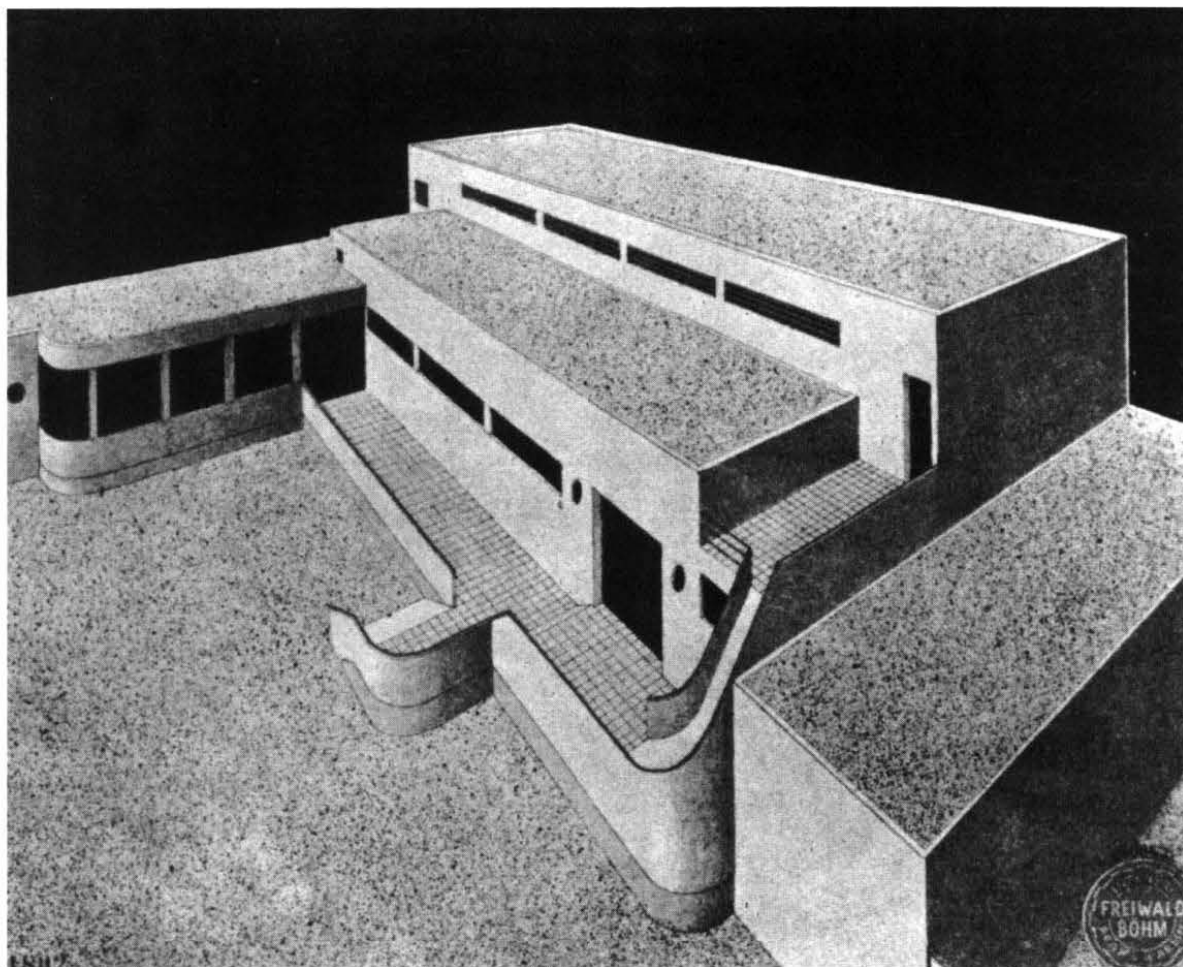
V téže době jako hostivařští sokolové si pořídila svůj biograf také sokolská jednota na Spořilově, když místo staré rušené sokolovny dala postavit samostatné přízemní stavení

40) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

41) Stavební archiv ObÚ Praha 8.

42) Stavební archiv ObÚ Praha 10.

43) Stavební archiv ObÚ Praha 10.

*Projekt kina Aero na Žižkově, perspektivní kresba ukazuje výstižně rozvržení hmot, ale v podrobnostech se liší od realizace dokončené roku 1933;
Jindřich Freiwald a Jaroslav Böhm, 1930*

podle plánů Bohuslava Kohouta z listopadu 1931.⁴⁴⁾ Nevelký sál kina, které tu od konce roku 1933 hrálo pod názvem **Spořilov**, byl řešen s krajní prostotou: na ploše 19,2 x 9,5 m byla ve 22 řadách sedadla pro 308 diváků, zprava přiléhalo předsálí se šatnou a příslušenstvím.

Náročnějším způsobem bylo pojato žižkovské kino **Aero** (Biskupcova 31/1733-XI).⁴⁵⁾ Vzniklo jako součást nájemního domu pro zaměstnance ministerstva vnitra (proto mělo původně nést jméno **Stráž**). Autory jeho projektu z roku 1930 byli Jindřich Freiwald a Jaroslav Böhm, architekti s bohatou zkušeností v projektování úředních a peněžnických budov, ale i divadel (Hronov, Chrudim a Kolín kromě dalších nerealizovaných projektů), přičemž určující tvůrčí osobností byl ve dvojici Jindřich Freiwald. Kinu byla určena samostatná převýšeně přízemní budova, disponovaná napříč na zadní straně dvora. Do této zasunuté pozice byl s přiměřenou výtvarnou péčí vyřešen příchod pasáží od portálu, krytého z uliční fasády vysazenou markýzou se svítícím jménem kina. Také exteriér

44) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

45) Stavební archiv ObÚ Praha 3; „Staviteleské listy“ 29, 1933, s. 5.

dvorního stavení byl pojat ve střízlivě elegantní, funkcím jednotlivých sekcí odpovídající úpravě: s keramickým obkladem přízemí a nad ním harmonicky rozdělenými větracími otvory – kruhovými pod římsou předsálí a protáhle obdélníkovými v horním pásu převýšeného sálu; oddělené točité schodiště do operatérovy kabiny se navenek uplatnilo působivým válcovým pouzdrem, opět s keramickým obkladem. Sál dostal rozměry 33,5 x 11,4 m, jeho jednotný prostor byl určen pro 648 míst ve 36 rovných řadách, za nimiž pak bylo sedm čelně orientovaných lóží pro dalších 35 diváků. Pro dobu vzniku je příznačné, že projekt už nepočítá s orchestřištěm, ale za plátnem jsou naopak nakresleny „dynamické tlampače“. Kino zahájilo provoz 10. 11. 1933 filmem *Madla z cihelny*. Roku 1959 proběhla celková úprava objektu, při níž byla výrazně zvýšena elevace hledištní základny, po negativně se projevící přestávce bylo kino roku 1997 znovu uvedeno do provozu v úspěšně rekonstruovaném stavu.

Podle nastíněného modelu bylo také dodatečně upraveno malé kino **Kačerov**. Stalo se tak u michelského domu (Na Záhonech 7/682) postaveného v letech 1926 – 1928 podle plánů Václava Flégla.⁴⁶⁾ Roku 1932 byla k domu přistavěna přednášková síň podle projektu Karla Cigánka, který byl také autorem plánů, podle nichž byla tato síň v letech 1940 – 1942 adaptována na kinosál s 283 sedadly v patnácti rovných řadách a dvěma pětímístnými čelními lóžemi v zadní zúžené části přízemku. Dnes využívá interiéru soukromý projekční ateliér.

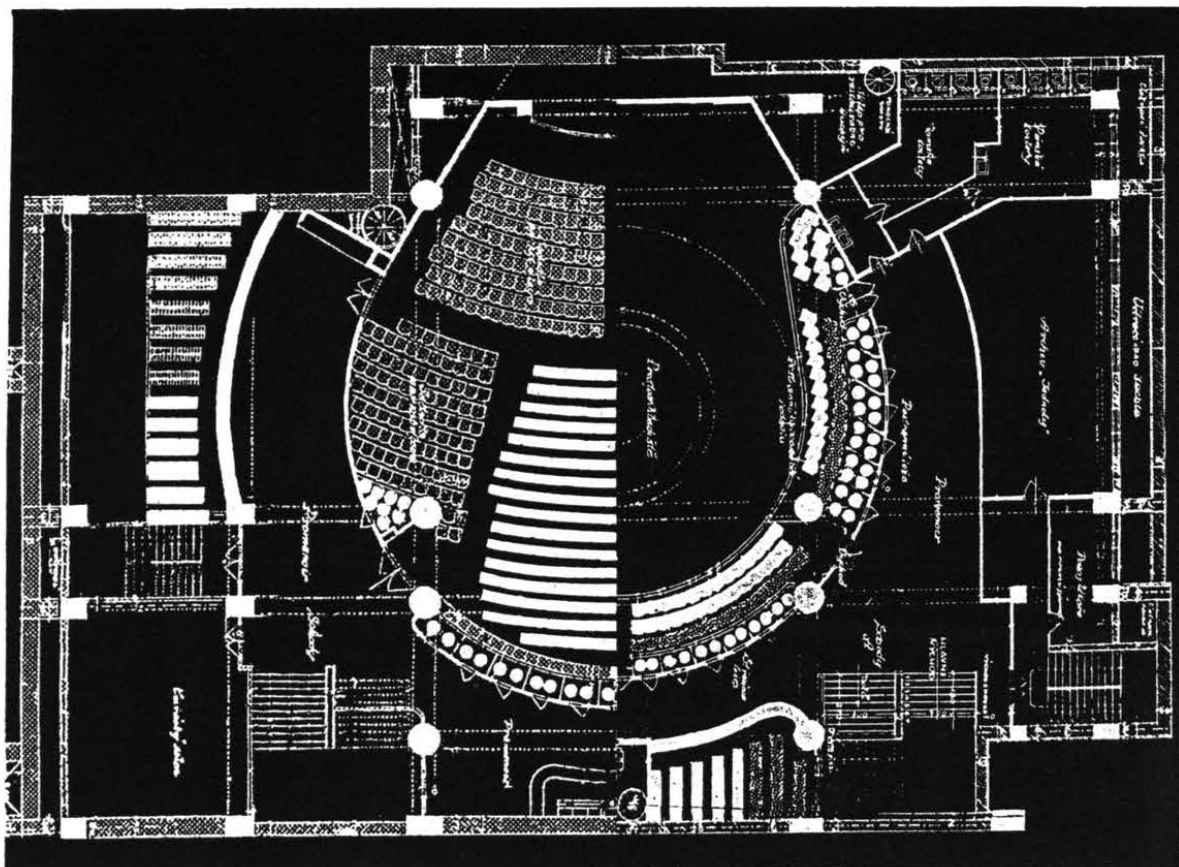
* * *

Poslední skupina mezi kiny, zřízenými v Praze od poloviny dvacátých let do sklonku let třicátých či časných čtyřicátých, zahrnuje příklady neobyčejně poutavé. Jsou to sály, na jejichž projektování se podíleli převážně architekti vysoké úrovně, kteří se nespokojovali s konstrukčně perfektní realizací standardních dispozičních vzorů v dobově aktuální stylizaci. Šlo jim o nově pojaté zvládnutí základního dispozičního úkolu. Výchozím vzorem projektů následující skupiny pražských kinosálů byl už dříve připomenutý vzor tzv. reformního divadelního prostoru; připomeňme, že do této skupiny patří organicky i kino **Kotva**, o němž bylo pojednáno v závěru minulé části.⁴⁷⁾ Nové myšlenky se však nikdy neprosazují bez překážek – o čemž svědčí skutečnost, že sled dalších příkladů musíme začít třemi projekty nerealizovanými.

Když Jaromír Krejcar předkládal roku 1927 svůj soutěžní projekt na vinohradský dům Jednoty soukromých úředníků (Francouzská 4/75-XII), zahrnul do jeho náplně také kinosál o plánované kapacitě 1200 míst, který měl s přilehlými prostory zabírat obě suterénní podlaží pod celou budovou. Myšlenku reformního výsečového prostoru modifikoval tím, že koncentricky obloukové řady jeho parteru vložil do sálu podkovového půdorysu, jehož široký kruhový základ se prudce zužuje šikmými tangentami směrem k plátnu. Takto pojatý sál, obkroužený z boků i obdobně obloukovými stěnami promenoárů, působí ovšem v přísně pravoúhlé síti železobetonových pilířů celé stavby poněkud artistním dojmem; po konstrukční stránce se však oba protichůdné principy

46) Stavební archiv ObÚ Praha 4.

47) Srov. J. Hilmera, *Část II*, s. 130 – 133; k principu reformního prostoru viz tamtéž s. 120.

*Nerealizovaný projekt na kino v dvojtážovém suterénu
pod vinohradským palácem Jednota soukromých úředníků;
Jaromír Krejcar, 1927*

podařilo skloubit v podstatě bezkonfliktně. Široký oblouk v pozadí parteru vyplnil projektant pásem jedenácti dvojmístných lóží a pod jejich parapetem umístil stejně širokou obloukovou řadu křesel. Jinak mrtvého koutu po stranách nosných pilířů za osmnáctou řadou křesel bylo využito vložení velkých lóží pro osmičlennou společnost. Na balkóně byla situace v rozpětí středního oblouku vzadu vyřešena obdobně jako v parteru řadou dvojmístných lóží, jimž však byly tentokrát předsazeny tři oblouky křesel za sebou. Až dosud šlo o funkčně účelné rozvržení míst s dobrým výhledem; hůře tomu bylo dále směrem k plátnu: tam už se pokračující sled nyní čtyřmístných lóží za dvěma řadami předsazených křesel dostal – a právě že na šikmých, čelem od pohledu na plátno se odvracejících liniích zužujícího se půdorysu – do pozice značně problematické. Projekt však obsahoval i jednu myšlenku pozoruhodnou z hlediska organizace diváckého provozu. V textu citované knihy Karla Teigehe se o tom píše: „Z důvodů snadné orientace návštěvníků a rychlé frekvence, nezdržované návalem u šaten, bylo zde proponováno zavedení různobarevných vstupenek, odpovídajících barevným sedadlům a příslušnému úseku šatny [na otištěné reprodukci plánu naznačuje takové rozdělení vzájemně si odpovídající šrafovaní křesel a šatnových věšáků – pozn. J. H.]. Vstupenka měla být též současně poukázkou na určité místo v šatně. Tímto opatřením předešlo by se jednak návalům u šaten a mimo to je možno přímo regulovati frekvenci návštěvníků biografu

jak při příchodu, tak při odchodu, předejítí zatížení pouze některých schodišť atd.⁴⁸⁾ Během realizace byl program novostavby redukován a zřízení kinosálu z něho vypuštěno.

V pozůstalosti arch. Ladislava Machoně se zachovala dvoustetinová skica na projekt penzionu a biografu na místě bubenečského domu čp. 79 v Ovinecké ulici, datovaná květnem 1929.⁴⁹⁾ Kinosál měl opět zaujmout obě suterénní etáže a přílehlými prostory zasahovat i pod plochu ulice. Jeho řešení tentokrát důsledně naplňuje principy reformního vzoru. Sál má příznačný výsečově/lichoběžníkový půdorys, parter vyplňuje 27 obloukových řad, rozdělených dvěma podélnými uličkami, za středním oddílem křesel jsou zakresleny čtyři menší lóže a do každého ze zadních koutů vloženo po jedné větší. Balkon měl nést jedenáct obloukových řad, opět se dvěma podélnými uličkami a jedinou lóží v levém zadním rohu, zatímco pravý byl určen pro strojovnu. Zdá se, že úvahy o Machoněvě projektu nepřekročily fázi popsaných skic.

V Břevnově působilo ve dvacátých letech stavební družstvo Nový Břevnov, které zadalo roku 1929 zajímavý úkol Vilému Kvasničkovi – projekt dvou nárožních obytných domů ve Slavníkově ulici (dříve Břevnovské čp. 1114),⁵⁰⁾ mezi něž, napříč ulicí Pod Marjánkou, mělo být vloženo nízké, přízemek a suterén zabírající příčné křídlo, obsahující kinosál s bohatě dimenzovanými přidruženými prostory za širokým vstupním portikem, na jehož římse počítal projektant s dvojicí soch. Sálu byl určen protáhlý, jen mírně sbíhavý půdorys na ploše 24 x 10 m. Za dvaadvaceti obloukovými řadami parteru pro 386 diváků mělo být sedm rovněž do oblouku seřazených, čelně orientovaných lóží, na balkoně velmi strmého profilu (kusá dokumentace dovoluje pouze hádat) dvanáct řad – pokud i zde část plochy nezabraly (rovněž čelně orientované) lóže. Při povolování projektované stavby určil stavební úřad, že se stavbou středního „kulturního“ sektoru se smí začít až po dokončení obytných křídel, což se protáhlo až do října 1931; tou dobou však už zhruba rok hrálo nedaleké Jandáčkovo kino, takže patrně i z toho důvodu se pozoruhodný Kvasničkův projekt nerealizoval.

Libeňský podnikatel Ladislav Svět vybudoval ve třicátých letech velký obytný a obchodní dům na náměstí, nesoucím tehdy jméno jednoho z jeho předků, posledního rychtáře ve vsi Libni Jana Světa (1797 – 1869), dnešním Elsnicově náměstí (6/41-VIII).⁵¹⁾ První plány vypracoval Josef Landkammer už v roce 1930, ale stavba se realizovala až podle projektu Františka Havleny z února 1932. Její kolaudace se konala 3. 10. 1934 a 23. 11. zde začalo promítnutím filmu *Zámecká paní z Libanonu* hrát kino **Svět** (po roce 1945 **Dukla**). Jeho suterénní sál dostal typickou reformní podobu na výsečovém půdorysu: parter dlouhý 22,6 m, široký vpředu 9 m a vzadu 19,5 m obsahoval 536 míst ve 24 obloukových řadách a za nimi rovněž obloukový pás osmi čtyř- a pětímístných lóží, na balkoně bez lóží pak byla umístěna pouze křesla v sedmi stupňovitých řadách. Vedlejší prostory byly dimenzovány zcela střídmo. Na rozdíl od výše popsaných nerealizovaných projektů nepočítalo se už v kině Svět s orchestřištěm.

48) Karel Teige, *Práce Jaromíra Krejčara*. Praha 1933, s. 36 – 43.

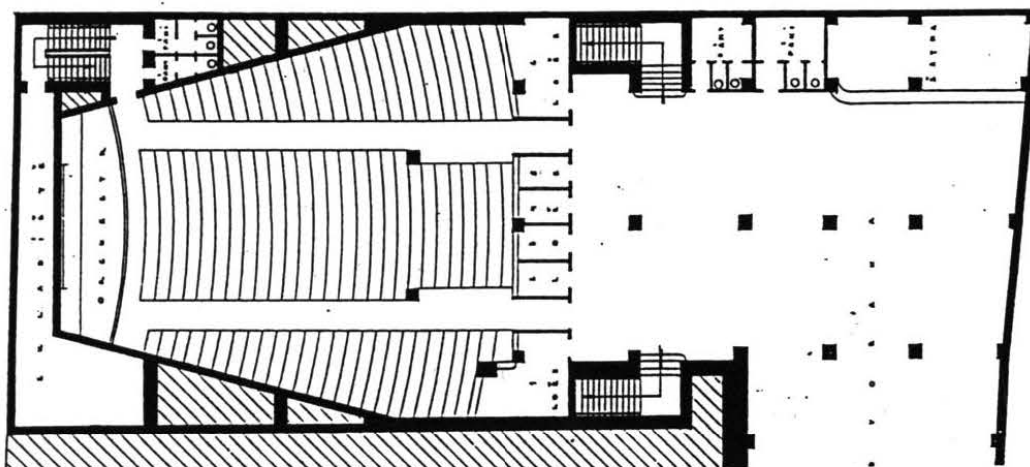
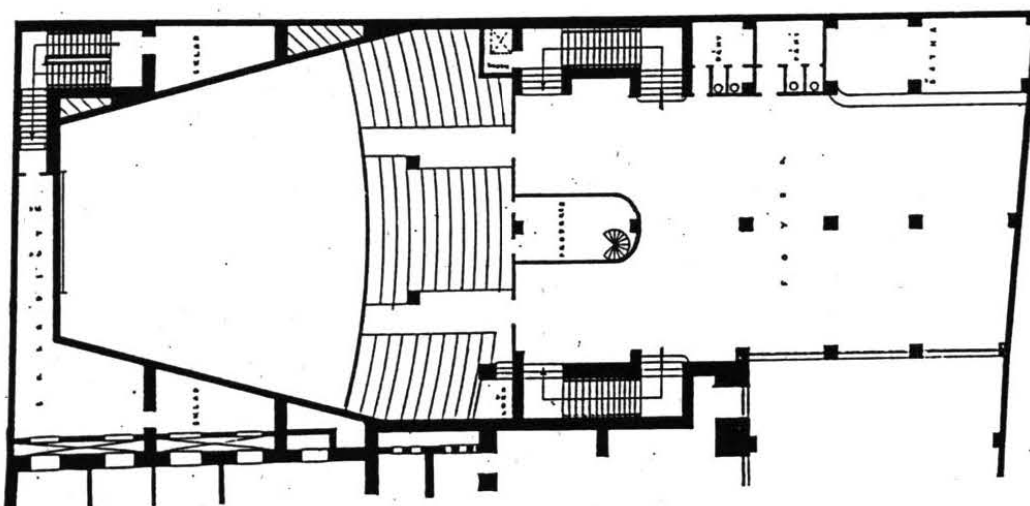
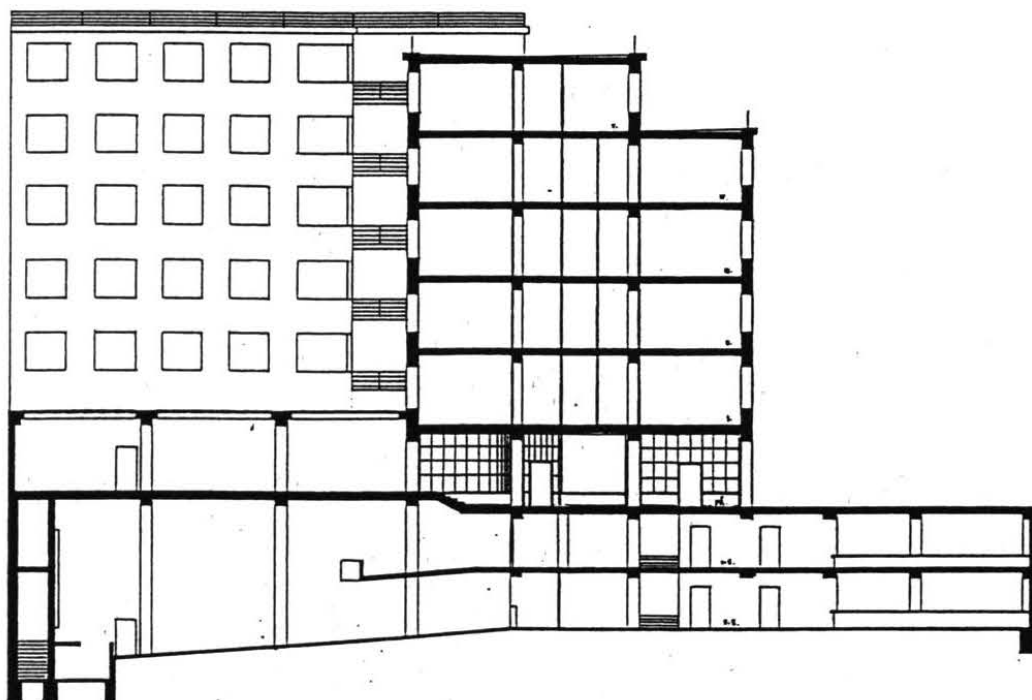
49) Archiv architektury NTM, fond Machoň č. 276.

50) Stavební archiv ObÚ Praha 6.

51) Stavební archiv ObÚ Praha 8.

ILUMINACE

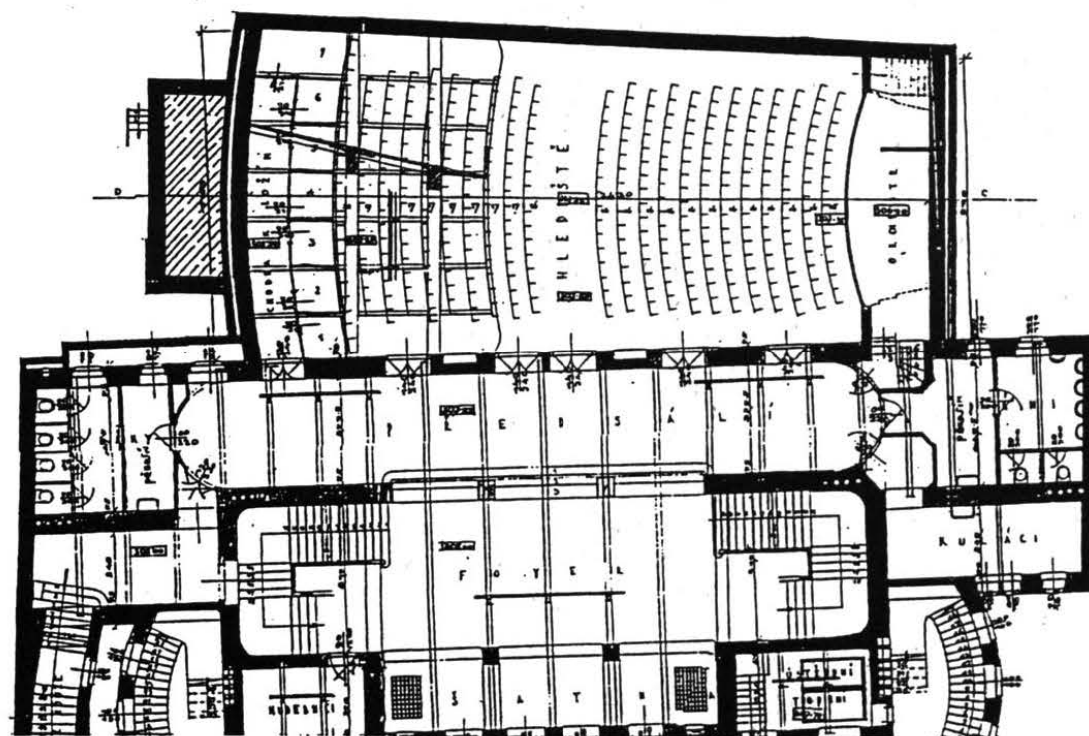
Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*Nerealizovaný projekt na penzion s kinem v bubenečské Ověnecké ulici;
Ladislav Machoň, 1929*

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

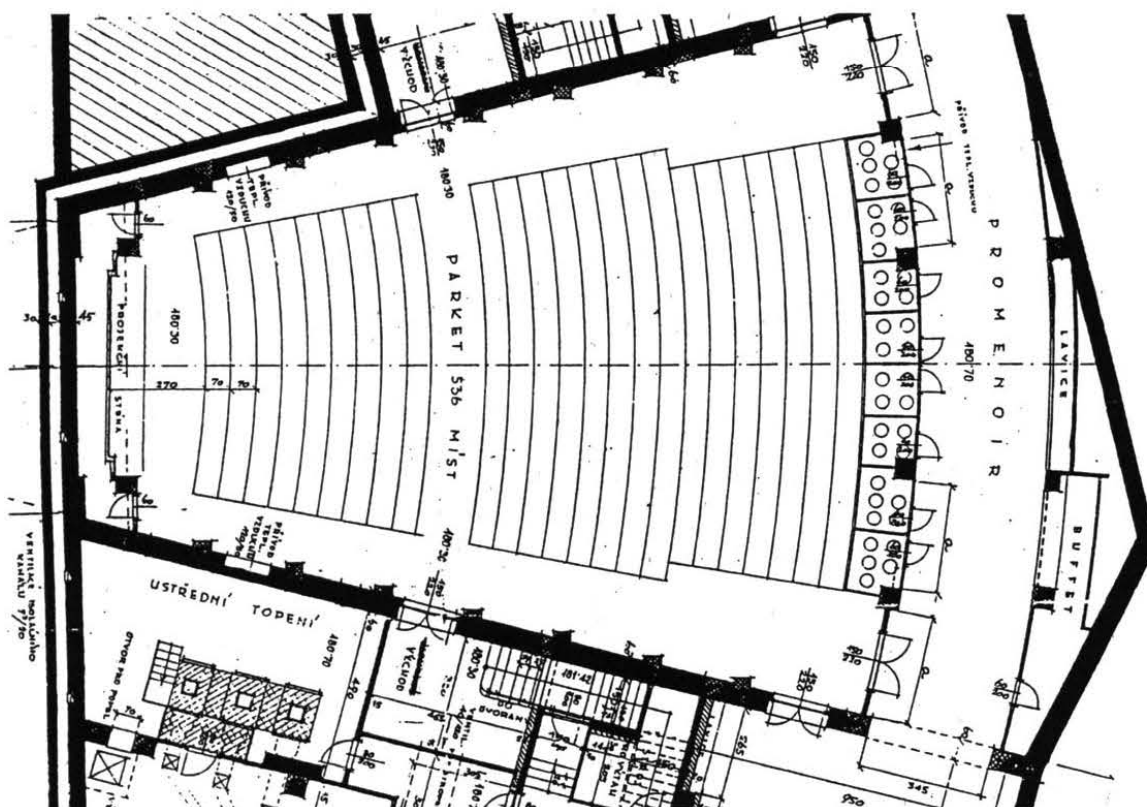
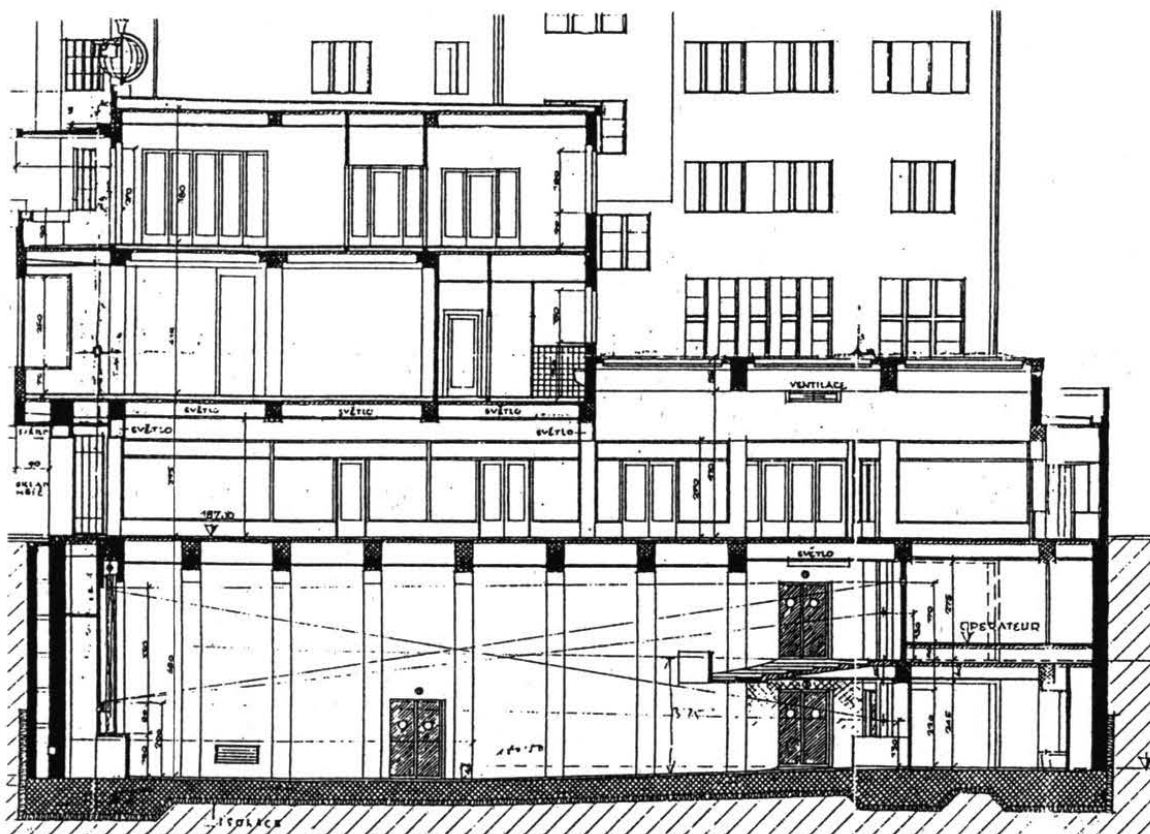

*Projekt dvou obytných domů s kinosálem ve sníženém příčném křídle mezi nimi
(křižovatka břevnovských ulic Slavníkovy a Pod Marjánkou);
postaveny byly pouze oba obytné domy;
Vilém Kvasnička, 1929*

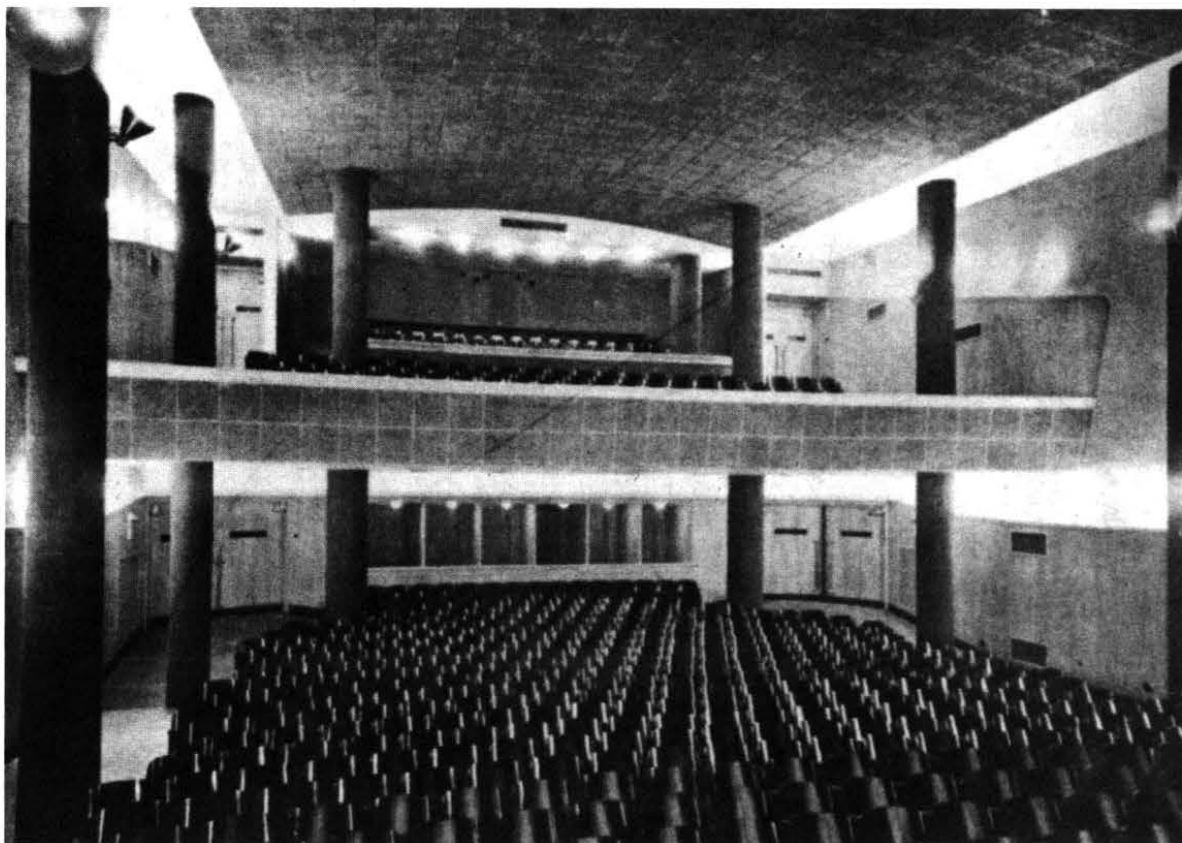
Poslední trojice kin byla otevřena až v letech válečných. – V Holešovicích, v dnešní ulici Františka Křížka (11-15/460+461-VII) vznikl komplex obytných domů s moderně řešeným kinosálem podle projektu Josefa Šolce z prosince 1937. Stavba byla povolena v březnu 1938, dokončena v prosinci 1939, ale první představení kina **Oko** se konalo teprve 4. 10. 1940 (dával se český film *Artur a Leontýna*). Prostorové řešení kina Oko se vyznačuje několika osobitými rysy. Nezvyklý je už základní tvar sálu na půdorysu

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Projekt libeňského kina Svět/Dukla (otevřeno 23. 11. 1934);
František Havlena, 1932

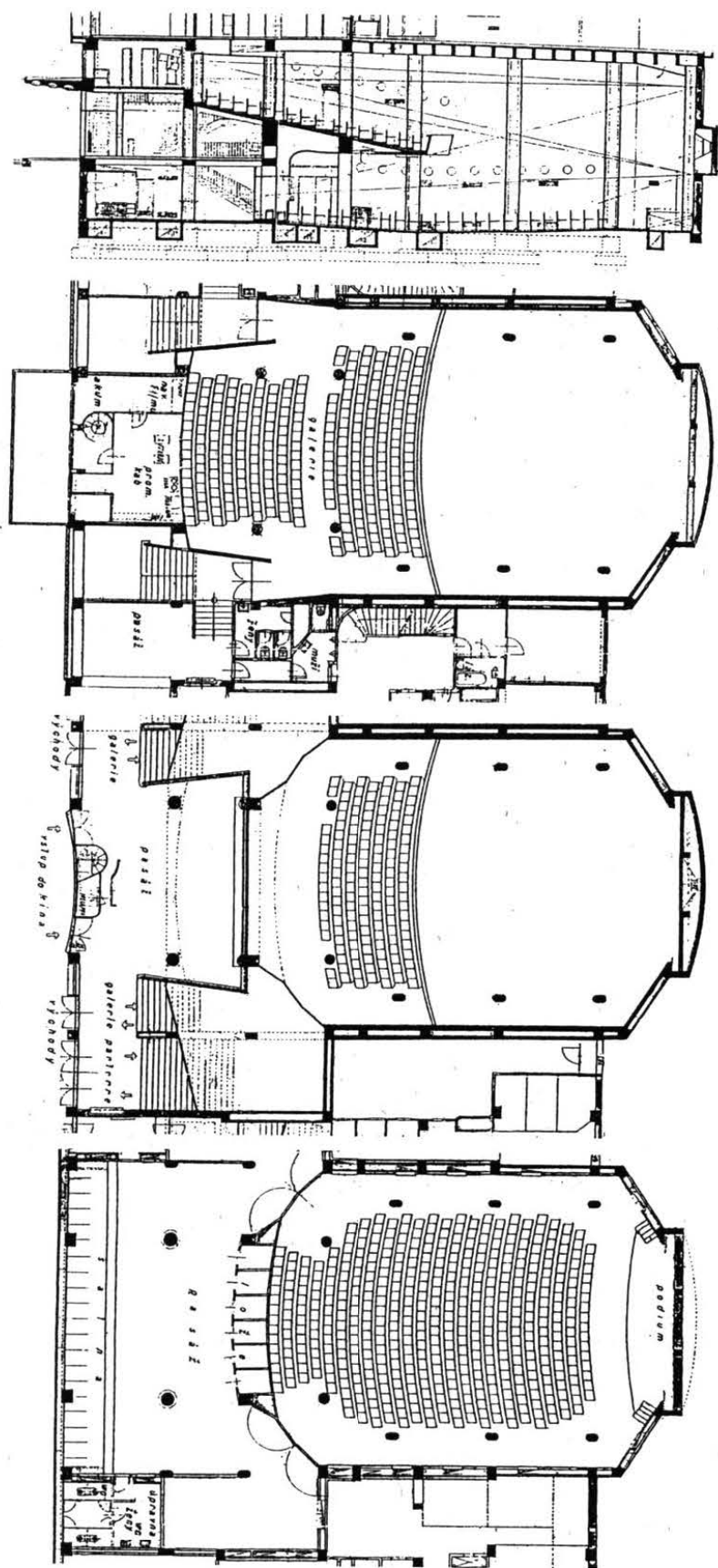
*Interiér kina Oko v Holešovicích
(otevřeno 4. 10. 1940)*

protáhlého osmiúhelníku o délce 21,5 m a šířce 15 m, v němž je vlastní prostor pro diváky vymezen zaoblenými bočními pilíři na rozpětí 12 m, vzadu 8 m. V suterénním parteru bylo místo pro 466 diváků ve 24 obloukových řadách, jejichž šířka zčásti (vpředu i vzadu) naznačovala výsečový půdorys; šest zadních lóží bylo určeno pro osmnáct diváků. Ojedinelý byl profil podlahy, která se v zadní třetině podle obvyklého způsobu svažovala, ale na ostatní ploše se naopak směrem k plátnu nenápadně zdvíhala. Křesla se tím dostávala do mírného záklonu, výhodného pro pohled na poměrně vysoko (na plochu 4,5 x 3,4 m) promítaný obraz; ostatně se nijak nešetřilo s odstupem první řady od plátna (4,4 m). Nad čtrnáctou řadou parteru začínala galerie pro 281 diváka, jejíž šestnáct obloukových řad se postupně vysouvalo za zadní hranici parterového půdorysu nad část vstupní předsíně a stoupalo z úrovně domovního přízemku do výše mezaninu. Zde byla (už při uliční frontě) zřízena prostorná pomítací kabina se dvěma projektory a zvukovou aparaturou, oddělenou převíjecí komorou a akumulátorovnou. Pro zvukové reproduktory byla čelní stěna za plátnem rozšířena 2,3 m vysokým arkýřem na širokém segmentovém půdorysu. Celkem osmi dvojkřídlými dveřmi se přímo do ulice otevíral prostorný vestibul s pokladnou a dvojicemi širokých schodišť jednak do sníženého parteru, jednak vzhůru na galerii. – Interiér kina a jeho technické vybavení byly významně rekonstruovány v letech 1983 – 1985.

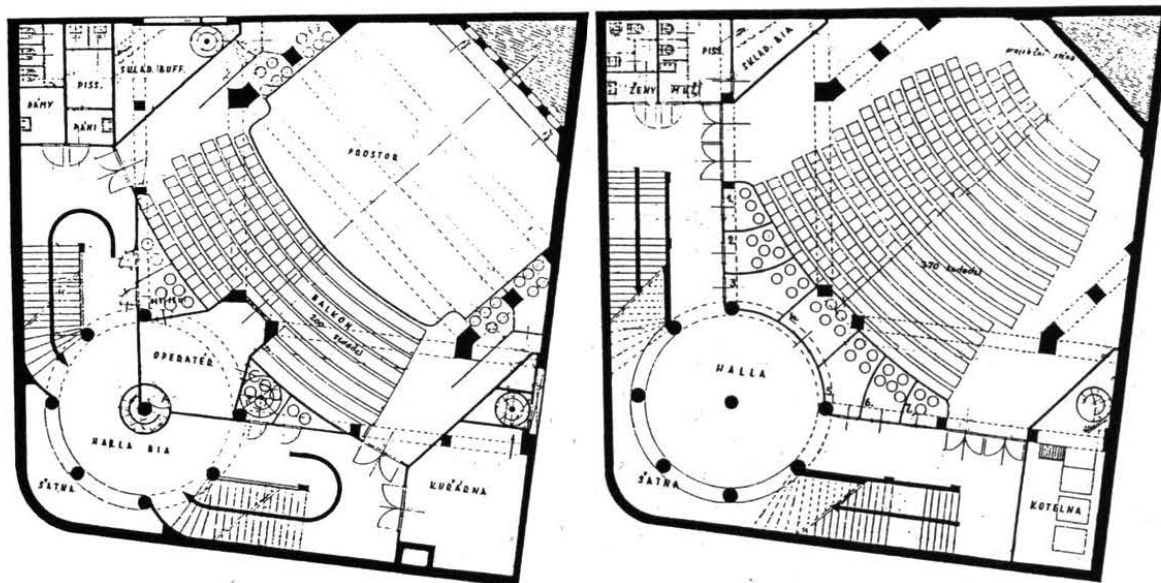
Zbudování smíchovského domu s kinem **Arbes** na nároží Arbesova náměstí a ulice Kořenského (čp. 753-XVI) spadá už zcela do válečné doby. Jeho stavba podle projektu

ILUMINACE

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

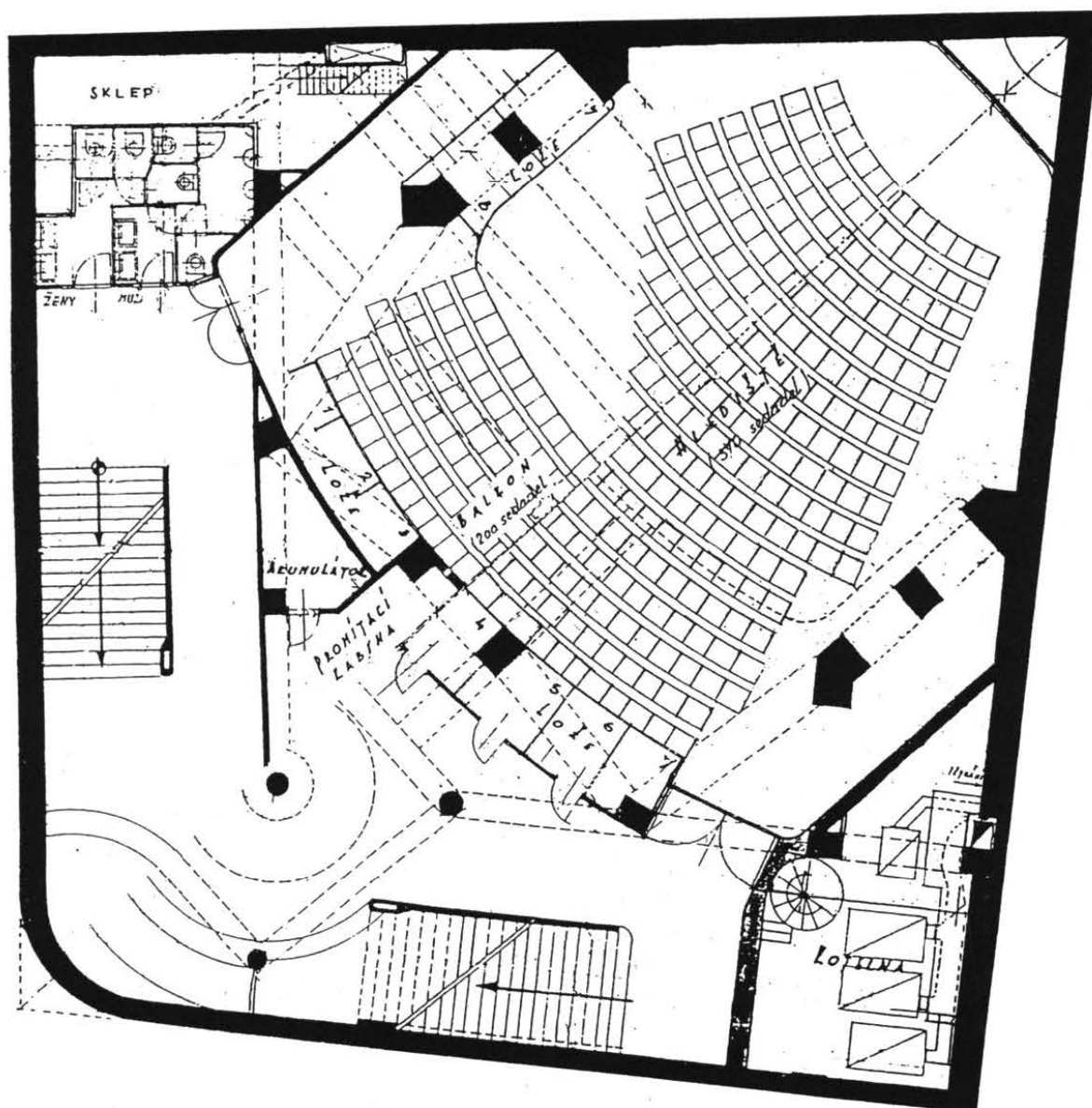

Projekt kina Oko;
Josef Šolc, 1937

*Plány smíchovského kina Arbes ze dvou fází projektování:
dva půdorysy z roku 1939,
vpravo – kombinovaný půdorys parteru a balkonu
ve skutečném provedení z roku 1940;
autor Václav Urban*

Václava Urbana ze září 1939 byla povolena 20. 11. 1939 a kolaudována 10. 10. 1940, první představení nového kina se však konalo teprve 9. 5. 1941 (promítal se „senzační“ film *Zanzibar*). Kinosál byl orientován na úhlopříčku mezi oběma křídly nárožního domu, v jeho dvojitěm suterénu a částečně pod plochou dvora; vstup do něho byl zřízen z okrouhlého vestibulu v přízemí zaobleného nároží. Projekt přitom prošel určitou změnou železobetonové konstrukce, která se dotkla nejzřetelněji právě onoho charakteristického okrouhlého nárožního prostoru, který se kromě vestibulu opakoval i ve druhém suterénu jako předsíní parteru. V prvním projektu byl centrální charakter tohoto prostoru zdůrazněn hustším sledem sedmi oblých pilířů pod kruhovým věncem stropního překladu, stejnou myšlenku podtrhlo i situování točitého schodiště do projekční kabiny, ovíjejícího osový pilíř ve středu obou kruhových prostorů. V realizovaném projektu se počet obvodových pilířů omezil na čtveřici a jimi nesený stropní věnec na půlkruh, přecházející do diagonálně potočeného čtverce; cosi atraktivního v konstrukčně prostorovém řešení se tím ztratilo. Logičtěji se však ve druhém projektu podřídlilo konstrukční řešení prostorovým vlastnostem samotného sálu. Ten zaujímal v parteru plochu 14,6 x 13,4 m podle vstupního projektu a 15,9 x 12,6 m v realizovaném provedení, v obou variantách jej uzavíralo sedm čelně orientovaných lóží za osmnácti obloukovými řadami sedadel. Na balkoně bylo podle vstupního projektu osm obloukových řad a za nimi čtyři lóže, v realizované podobě šest řad a šest lóží. Projektovaná kapacita sálu byla však v obou případech zhruba stejná: 370 křesel v parteru, 200 na balkoně a 43 sedadel v zadních lóžích. Jak v parteru, tak na balkoně dala přitom realizace obvodovému půdorysu křeslových řad výrazněji klínovou podobu podle reformních předloh, kterými se projektant zřejmě inspiroval. Čistotu vytčené koncepce pak zbytečně

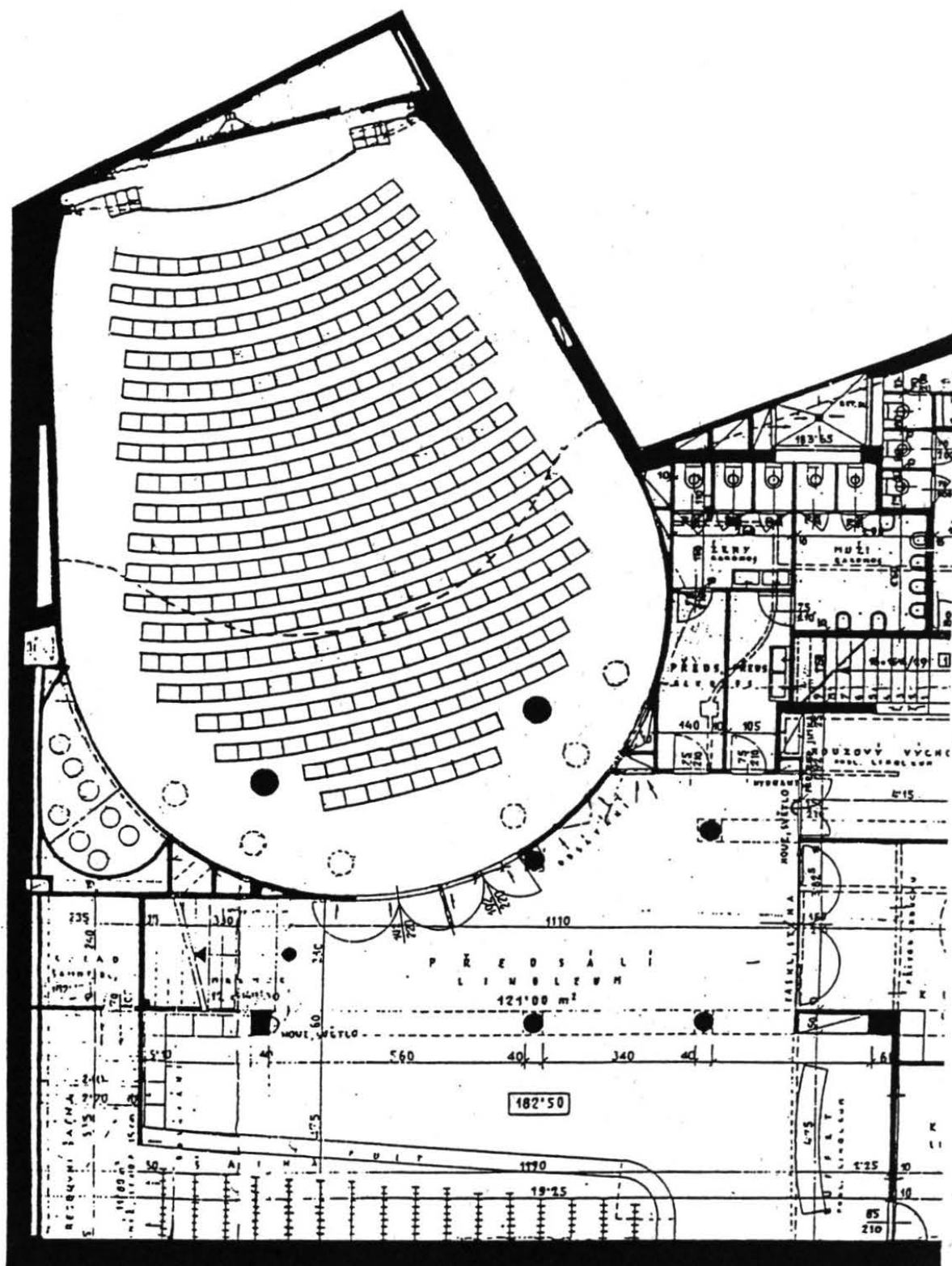
narušovaly dvě dvojice bočních lóží – za problematický zisk dvaceti míst navíc u prvního projektu a patrně menšího počtu v realizaci. Kvalitně řešené kino Arbes přestalo hrát v roce 1993 a dnes jsou jeho nevyužívané prostory uzavřeny.

Posledním kinosálem zřízeným v Praze během válečných let, byl karlínský **Atlas** (po válce **Sokolovo**), vzniklý jako součást monumentální budovy s úřadovkami, spořitelny, restaurací, kavárnou a byty na rohu dnešní Sokolovské třídy a ulice Ke Štvanci (čp. 371-X) podle projektu *Františka Stalmacha* a *Jana Svobody*.⁵²⁾ Stavba byla povolena 15. 11. 1939, ale začala až v posledních dnech toho roku a kolaudována byla 21. 7. 1942 – s vyloučením kinosálu, v němž začal provoz až 13. 11. 1942 promítáním německého filmu *Žaluji*, jehož tématem byla – otázka euthanasie. Prostory sálu byly umístěny opět ve dvojtážovém suterénu v levém křídle nárožní budovy. Šlo o kino

52) Stavební archiv ObÚ Praha 8.

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

Jiří Hilmera: Stavební historie pražských kinosálů

*Projekt karlínského kina Atlas/Sokolovo,
přerušovaná čára naznačuje půdorys balkonu;
František Stalmach a Jan Svoboda, 1939*

spíše komorního charakteru v sále protáhle podkovového půdorysu, dlouhém 17 m s maximální šířkou 13,5 m, s 317 místy v parteru a přibližně 100 až 150 na balkoně. Devatenáct obloukových řad se v převažující části parteru řídilo pravidly výsečových půdorysů se stoupajícím počtem sedadel od čtrnácti do jednadvaceti, od patnácté řady se počet míst opět snižoval podle zaokrouhlujícího se půdorysu sálu i s ohledem na dvojici vestavěných pilířů. Dostupná plánová dokumentace zachycuje mělkou lyrovitou linií zvlněné čelo balkonu, ale uspořádání sedadel nenaznačuje. Jakási prostorová kapsa na zaobleném půdorysu, připojená zleva k parteru v jeho zadní části a obsahující dvě lóže pro celkem osm osob, působí v jinak harmonickém celku jako cizorodý přírůstek a projektanty svedla snad k jejímu přijetí jen příležitost, jak přijatelně využít jinak mrtvý kout ve styku pravoúhlé sítě sklepních prostor se zaobleným půdorysem sálu. Kino Atlas působilo od otevření svými velmi příjemně vyváženými proporcemi zajímavě řešeného sálu, pohodlným přístupem z přízemního vestibulu i prostou ušlechtilostí forem, ale zároveň výbornou zvukovou reprodukcí i vynikající jasností obrazu – jak ji tehdy pisatel oceňoval ve srovnání s jinými pilně navštěvovanými kiny. Dnešní stav kina je dán adaptacemi z let 1962 a 1978 – 1981.

* * *

Nerealizované projekty Jaromíra Krejčara, Ladislava Machoně a Viléma Kvasničky z pozdních dvacátých let a uskutečněné stavby biografů **Kotva**, **Svět/Dukla**, **Arbes** a **Atlas/Sokolovo** se ve zpětném kritickém pohledu jeví jako to nejkvalitnější, co bylo u nás v oblasti architektury kinosálů vytvořeno až do poloviny našeho století a co v mnohém předjalo zásady, jimiž se řídilo projektování nových kin v poválečném údobí. Tím spíše vzbuzuje politování fakt, že u tří z této čtveřice kinosálů (Kotva, Svět a Atlas) byla pozdějšími adaptacemi (odůvodnitelnými či přímo žádoucími spíše v jiných případech) narušena jejich původní dispoziční podstata. Dva z nich (Svět, Arbes) dnes vůbec neslouží svému určení.

PhDr. Jiří Hilmera, CSc. (1925)

Vystudoval dějiny umění a hudební vědu na Filosofické fakultě University Karlovy (1945 – 1950). Zabýval se architekturou baroka, později zejména scénografií a divadelní architekturou. Před odchodem do důchodu pracoval v Divadelním oddělení Národního muzea v Praze.

(Adresa: Patočkova 103, 169 00 Praha 6)

SUMMARY

THE HISTORY OF THE CONSTRUCTION OF PRAGUE MOVIE HOUSES

Part III – From Twenties to the Late Thirties

Jiří Hilmera

In its third part, the treatise discussing the history of the construction of Prague movie houses focuses on the newly-built cinemas located in Prague's suburban districts. Several basic arrangements became established in the movie houses' spatial concept. During the entire period under consideration, the more conventional type of movie house prevailed, adopted from the outdated developmental phase of theater architecture and characterized by long gallery braces, usually covering the entire length of the lateral walls, to which transverse boxes were often affixed. Even more apparent than in theaters are the disadvantages of this type of layout in movie houses with screens intended for frontal viewing. Together with auditoriums in which the location of balconies and their usage for viewing purposes were designed in various ways, the oldest type of cinema having a single parterre floor continued to be built. This type of auditorium is particularly common in the suburbs where their proprietors could anticipate only a limited number of spectators.

Another group of cinemas was designed by outstanding architects. They were not satisfied with constructionally perfect projects having standard layout schemas and stylized in accordance with the tastes of the period. Rather, these architects strived for a newly-conceived mastery of the basic spatial arrangement. Both the unrealized designs of the late 1920's produced by Jaromír Krejcar, Ladislav Machoň and Vilém Kvasnička, and the existing cinemas **Kotva**, **Svět/Dukla**, **Arbes** and **Atlas/Sokolovo** represent the most noteworthy movie-house architecture created in this country before the mid-1950's. In many ways, this architecture anticipated the principles that were to govern the designing of new movie houses in the post-war period.

Translated by Alena Fidlerová